نیهیلیزمی کامۆیی لە شیعری (یەکانە)ی شێرکۆ بێکەسدا ... بەرەڤان

شێرکۆ بێکەس(١٩٤٠-٢٠١٣ز)، بە شاعیرێکی هاوچەرخی کورد دادەنرێت. بەرهەمێکی زۆری هەیە و شیعری نێونەتەوەیی و خۆشەویستی و نیشتیمانی… هتد، هەیە. بە کێشی ئازاد و خۆماڵی دەنووسێت. لە ساڵی (١٩٧٠)دا، لە گروپی ڕوانگە هەوڵی نوێکردنەوەی شیعری کوردی داوە، لە ڕووی ڕووخسار و ناوەڕۆکەوە. شێرکۆ بێکەس لە وێنەی ئەو شیعرەدا، ئەوەمان بۆ دەردەخات کە ژیان زۆر بێمانا و پوچ و وەڕزکەرە. بە حەسرەت و هەمەڕەنگییەوە، دەرگای مردن دەکاتەوە. زەنگی مردن بە هەموو لایەنەکانی ژیانی وەکو هەوڵدان، هزر، بیر و جوانیی ڕەنگاوڕەنگەکان، لێدەدات. هەوڵدەدەین، لە ڕوانگەی نهیلیزمی کامۆییەوە ئەم دەقە شیبکەینەوە و ئەم بێهودەییەی شاعیر دەگاتە کوێ و چی بەرهەم دەهێنێت. هەروەها ئەو بێهودەییەی شاعیر دەتوانێت مانا بداتەوە بە ژیان و ببێتە هۆی یاخیبوون؟.

نیهیلیزم لای کامۆ:

ڕەنگە ئەلبێر کامۆ(١٩١٣-١٩٦٠ز) دیارترین هیچخواز بێت، کارەکانی لە دەوری بێهودەیی و یاخیبووندا، دەسوڕێنەوە. کامۆ پێیوایە مرۆڤ ئازادە لەوەی ژیان بەبێ بەهایی و پوچی بباتە سەر، بەڵام دەبێ بە دوای زیندوو کردنەوەی ژیاندا بگەڕێت. هەروەها کامۆ زیاتر لایەنگری ئەدەبە و سیاسی نییە، سیاسی بەو مانایەی کە حەق و ئەرک و ماف بێت. چونکە لە ئەدەبدا "ئەو ئازادییەی دەزییەوە کە سیاسەت نەیتوانی پێی ببەخشێت" . کامۆ لە کتێبی "ئەفسانەی سیزیف" و "نامۆ"دا، دەگاتە ئەوپەڕی بێهودەیی. بەڵام ئەم پوچخوازییە کەمە دەگەیەنێتە یاخیبوون و ئازادی و ئالوودەبوون . ئەم بێهودەییە لەلای کامۆ بە مانای ئەوە نییە لە ژیان هەڵبێیت و پەنا بە خۆکوشتن ببەی، بەڵکو ئەو لە ناو ئەم پوچییەدا بە دوای مانایەک دەگەڕێت بە ژیان بدات.

لەلای کامۆ هەرچەندە یاخیبوون لەلای تاکەوە سەرهەڵدەدات، بەڵام ئەم یاخیبوونە لە خزمەتی هەموو مرۆڤدایە و دەبێتە هۆشیاری گشتی. واتە "من یاخی دەبم، کەواتە ئێمە هەین" یاخیبوون هەڵوەستە دژی عەدەم و زوڵم و ئەو ستەمەی کە هەیە. هەروەها خۆکوشتن نیشانەی لاوازی مرۆڤە و ملکەچبوونە بەم پوچییە، بۆیە لەلای وی مرۆڤی بێهودە هەرگیز

دەستبەردار نابێت و هەر لە هەوڵ و کۆششدا دەبێت. بۆ نمونە لە ئەفسانەی سیزیفدا، هەرچەندە سیزیف دەزانێت ژیان بێمانایە و خوداوەندەکان ئەویان ڕاسپاردووە، کە ئەم بەردە بباتە سەر چیایەکە و دواتریش هەر خلۆر دەبێتەوە خوارەوە، بەڵام ئەو بە زەردەخەنەوە سەیری دەکات و دەستپێدەکاتەوە. واتە کەمێک نیهیلیست بە و هەمیشە لە جەنگدابە بۆ ژیان. ئەگەر سیزیف مانیفێستی پوچی بێت ئەوا مرۆڤی یاخی مانیفێستی یاخیبوونە. لەم کتێبەدا، کامۆ دووجۆر یاخیبوون وێنا دەکات. یەکیکیان یاخیبوونی مێتافیزیکییە و ئەویتر یاخیبوونی مێژووییە .

فەلسەفەی هونەر لای کامۆ:

کامۆ هونەری بە تیۆرییەکەی خۆی کە بێهودەیی و یاخیبوونە، وابەستەکردووە. لە دەقە ئەدەبییەکانی ڕەنگیان داوەتەوە. کە باسی موسیقا، نیگارکێشی، پەیکەرتاشی و ڕۆمانی ...هتد، کردووە. هەروەها هونەرمەند لە ڕێگەی هونەرەکەی خۆیەوە بوونایەتی خۆی دەسەلمێنێ، واتە هونەر و هونەرمەند دووشتن لەیەکدانەبڕاون. هونەرمەند بەوپەڕی ئازادییەوە بە یاخیبوون و ئافراندنەوە، دژی بێهودەیی دەوەستێتەوە. هەر لەبەر ئەم بێهودەییەیە کە هونەرمەند سەیری ژیان دەکات، ئەو هەموو بێهودەیی و ناعەقلانییەی هەیە جگە لە یاخیبوون هیچی تر شک نابات. بە مانایەکی تر، هونەرمەند لە بەرهەمەکەیدا ژیان درووست دەکاتەوە. ئەو جیهانەی تیدایە ڕەتدەکاتەوە و جیهانێکی تر دەخولقێنێت.
بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، هیچ هونەرمەندێک نییە بە تەواوی دەستبەرداری واقیع ببێت چونکە "هونەر هەمووی ڕەتکردنەوە و یاخیبوون نییە، بەڵکو قەبووڵکردن و ڕازیبوونیشە" . ئەمەش لەبەر ئەوەیە کامۆ پێی وایە، یاخیبوون ڕەهایی نییە، بەڵکو ڕێژەییە. چونکە ژیان هەندێک لایەنی حەقیقی هەر تێیدایە، بە مانایەکی تر، ژیان مانایەکی هەر هەیە. بۆیە لەم ڕوانگەیەوە دەبێ هونەریش مانایەکی هەبێت. ئەگەر یەک لایەنی ژیان مانا و جوانییەکی کەمیشی هەبێت، پێویستە هونەرمەند لە ڕێگەی هونەرەکەیەوە ئەو جوانی و مانایە بە هەموو لایەنەکانی تری ژیانیش بدات. مەرج نابێ لە واقیع و ژیان ڕابکات، بەڵکو پێویستە باوەشی پێدا بکات.

ڕەنگدانەوەی بێهودەیی لە شیعرەکەدا
پارچەیەک لە شیعری یەکانە
من تەلیسمی بێهودەیی،
جادویی بە هۆش و گۆشیی، ڕۆ نومایم ئەکەن!.

من ئاوەزم
لەسەر مەشقکردنێکی سەختی
بیرنەکردنەوەی درێژخایەن ڕاهێناوە.
بە سەبری تەوەزەللی.
بە چاوەڕوانیی بێکۆتایی.
بە پێشوازیی کوتوپڕی مردنی هەمەچەشن
هەمەڕەنگ.. ڕاهاتووم.
خوویەکی نەگۆڕم بە دروونی کفن و،
داتاشینی تاتەشۆرو، هەڵکەندنی
گۆڕی خەمەوە گرتووە!.
خوویەکی نەگۆڕم بە لەسەر پشت پاڵکەوتن و
ئەبڵەق بوون و تێڕامانی هیچەوە گرتووە. ( )

شاعیر لەم شیعرەدا، دەگاتە ڕادەیەکی زۆری ئەبسەردییەت. ئەو ژیانەی ئەو تێیدایە و دەژیت، پڕە لە پوچی و بێبەهای و نائومێدی. ئەوەش وای لە شاعیر کردووە بڵێت(من تەلیسمی بێهودەیی، جادویی بێ هۆش و گۆشیی، پێ نومایيم ئەکەن)، ئەم بێهودەییە، تەنگی پێهەڵچنیوە و هۆش و عەقڵیشی لێ دەستداوە. واتە ناتوانێت بە عەقڵ دژی ئەم پوچییە بوەستێتەوە، خۆ بەدەستەوەدانی شاعیر لە نیوە دەری یەکەمدا، دەردەکەوێت. شاعیر لە نیوە دەری دواتردا، مەرگی هزر و بیر و عەقلیشی رادەگەیەنێت، بە دەست ئەم عەدەمەوە. وەکو دەڵێت(من ئاوەزم لەسەر مەشقکردنێکی سەختی بیرنەکردنەوەی درێژخایەن ڕاهێناوە)، ئەو ئاوەزەی هەیەتی، هەرگیز بیرناکاتەوە و توانای ئەوەی نییە دژی ئەم ئەبسەردییەتە بوەستێتەوە، چونکە ڕاهاتووە بە بیرنەکردنەوە. ئەمە دەرخەری ئەوەیە، کە شاعیر ناتوانێت شتەکان جوان بکات و مانا بداتەوە بە ژیان، ئەوەی کامۆ دەیکات و دەڵێت جوانکردنی ژیان و دۆزینەوەی حەقیقەت لە لایەنەکانی دیکەی ژیاندا ئەرکی هونەرمەندە لەم ژیانەی پوچی دەورەیداوە، ئەنجامی بدات. کەچی شاعیر، هەموو لایەنەکانی تریش دادەڕمێنێت.
لە دەری دواتردا، ئەم بێهودەییەی شاعیر جگە لە قوڵترکردنەوەی بێهودەیی و بێهودەتربوون، هیچی تر بەرهەم ناهێنێت. وەک دەڵێت(بە سەبری تەوەزەللی. بە چاوەڕوانیی بێکۆتایی. بە پێشوازیی کوتوپڕی مردنی هەمەچەشن هەمەڕەنگ.. ڕاهاتووم)، لێرەدا، شاعیر ئەو هەموو چاوەڕوانی و ئارامییەی هەیەتی، بە پێشوازیکرنێکی هەمەڕەنگ و هەمەجۆر و ڕاهاتن چاوەڕێی مردن دەکات. واتە شاعیر هەموو جوانییەکی سروشتی و مرۆڤی و دونیایی هەیە، دەیفەوتێنێ. نەیتوانیوە، جوانی بە ژیان بداتەوە و لە ناو ئەو هەموو

بەمانایە، مانایەک بە ژیان بداتەوە. لە هامانکاتدا، ئەلبێر کامۆ لە بەرهەمی ئەو بەبێهودەیییەی وێنای دەکات و پێی گەیشتووە، یاخیبوون و ئازادی و ئالوودەبوون، دەدۆزێتەوە. کەچی شاعیر، ناتوانێت نە ئازاد بێت و نە یاخی ببێت و دژی ئەم عەدەمە بوەستێتەوە و ژیان لە ناو شیعرەکەیدا وێنای زیندووێتی و جوانی پێی ببەخشێتەوە.

خووگرتنی شاعیر بە مەرگەوە زیاتر دەردەکەوێت و هەموو شتێک وێران دەکات. وەک لێرەدا دیارە(خوویەکی نەگۆڕم بە دروونی کفن و، داتاشینی تاتەشەرو، هەڵکەندنی گۆڕی خەمەوە گرتووە)، شاعیر، مەرگی خۆیشی ڕادەگەیەنێت و ملی کەچ دەکات بە مەرگ. کەچی کامۆ پێی وایە یاخیبوون دژی مەرگە و سەرەڕای بەبێهودەییش مرۆق پێویستە دژی مەرگ بجەنگێت و ململانێ بکات. چونکە مردنە درێژە بەم بەبێهودەییە دەدات و مرۆق نابێت لاوازانە و بەدەستەوەتانە خۆی ڕادەستی مەرگ بکات. پێویستە، مرۆق ئیرادەی ژیان وژیانکردنی لە ناخیدا پەرەپێبدات، تا جوانی و حەقیقەتیش لە ناخیدا چەکەرە بکەن. لەلای شاعیر، ئەم هیچ و پوچییەی ژیان یەخەی لەگرتووە و بێتوانایی خۆی دووپات دەکاتەوە، وەک لێرەدا دیارە(خوویەکی نەگۆڕم بە لەسەر پشت پاڵکەوتن و ئەبڵەق بوون و تەڕامانی هیچەوە گرتووە.)، ئەم خوویەی شاعیر لە ناخیدا هەر گەشە دەکات و بەبێ جوڵە درێژ دەبێت و توانای جوڵەیشی لەدەست دەدات. ئەوەی ئەو دەیکات، تەنها تەڕامانە لەم پوچییە. ئەو ژیانە بەمانایەی شاعیر دەیخولقێنێت و هیچ بەدیلێکی بە نادۆزێتەوە نە لە خەیاڵ و نە بە درووست کردنەوەی ژیان لە شیعردا، لەلای کامۆ هونەری بەمانا دەهێنێتە کایەوە. چونکە ئەگەر ژیان یەک مانای بچوکیشی هەبێت هونەریش ئەو مانایە بچوکەی هەیە، بەڵام لێرەدا، ژیان مانای نییە و شاعیر مەرگی هەموو شتێکی ڕاگەیاند و هەتا مەرگی خۆیشی. هەربۆیەشە ئەم جۆرە هونەرە لەلای کامۆ مانای نییە.

ئەنجام:

کەواتە، شاعیر مەرگی خۆی و هەموو جونیەک و مانایەک و خودی ژیانیش، ڕادەگەیەنێت. واتە نیهیلیستییەکی خۆکەژی و ئەویتر کوژییە. چونکە نەیتوانیوە مانا بداتەوە ژیان و یاخی ببێت و دژی ئەم بەبێهودەییە بجەنگێت. شاعیر، لەبەر ئەوەی نەیتوانیوە ژیان جوان بکاتەوە و زیندوو بکاتەوە، هونەرەکەی خۆیشی بەمانا دەکات، لە ڕوانگەی کامۆوە. چونکە ئەو لە ڕێگەی هونەرەکەیەوە بوونایەتی خۆی دەردەخات و شیعر و بەرهەم بوونی ئەوون. شاعیر لە ئەنجامی ئەم بەبێهودەییەدا، جگە لە بەبێهودەییەکی تر هیچی بەرهەم ناهێنێت.

پەراوێزەکان:

کای فالکمان، و.ھەندرێن، کامۆ لە ناو خەیاڵاندنی ئەدەبیدا ئازادی دۆزییەوە، ۲۰۰۹. www.svd.se/kulturnoje/understrecket

ئالوودەبوون: بۆ ژیانکردن لە بێهودەییدا پێویستی بە ئالوودەبوونە، بۆ ئەوەی ھەمیشە بەرەنگاری جیھان ببینەوە. (بوونگەرایی، زنجیرە دۆسیەکانی سەردەم ۱، چاپی یەکەم ۲۰۱٦، ل٤٧).

ئەلبێر کامۆ، و. ئازاد بەرزنجی، مر□قی یاخی، چاپی دووەم ۲۰۱۷، لxvi.

مێتافیزیکی: ئەم یاخیبوونە دژی ھەموو مر□ق و گێتی و ئایندەیە، لە پێناو مر□قدا. کە شەیتان و نیتشە و …ھتد، نمونەی ئەم یاخیبوونەن. (ئەلبێر کامۆ، و.ئازاد بەرزنجی، مر□قی یاخی، چاپی دووەم ۲۰۱٦، ل ۳۷)

مێژوویی: ئەم یاخیبوونە دژی دەرەبەگ و ئاغایەکانە، سپارتاکۆس و شۆڕشی فەڕەنسای ۱۷۸۹ نمونەی ئەم جۆرە یاخیبوونەن. (ئەلبێر کامۆ، و.ئازاد بەرزنجی، مر□قی یاخی، چاپی دووەم ۲۰۱٦، ل ۱۹٤)

بوونگەرایی، زنجیرە دۆسیەکانی سەردەم ۱، چاپی یەکەم ۲۰۱٦، ل88

دیوانی شێرکۆ بێکەس pdf، بەرگی چوارەم ۱۹۹۳-۱۹۹۸، ساڵی چاپ ۲۰۰٦، ل٧٤

گفتوگۆ لەگەڵ نووسەر سمکۆ محەمەد… بەشی 1… ئا: عەباس جەمیل جێماو

مۆدێرنه ئازادی و عەقلانیەتی بۆ بەرھەمھێنانی توندڕەوی ئیدیۆلۆژی بەکارھێنا

ئامادەکردنی: عەباس جەمیل جێماو

بەشی یەکەم

بۆ ھەر چاوپێکەوتنێکی نوسەر و رۆناکبیر سمکۆ محەمەد، لەئەنجامی دیداری دۆستانەمان، ھەوڵمداوە وەك دەرفەتێك چەند پرسیارێکی

ئاڕاستە بکەم و هەر جارەو بەشێکی دانیشتنەکەمان بۆ قسەکردن لەسەر تەوەرێك تەرخان بکەین، کە بەنیازم لە ئایندەیەکی نزیکدا وەکو پڕۆژەیەك لە دووتوێی کتێبێکدا بەچاپیان بگەێنم، کە دەربارەی بابەتی فیکری و ئەدەبی و ڕۆشنبیرین، بەو پێیەی تا ئێستا خاوەنی سەدان وتار و نزیکەی بیست کتێبی ئەدەبی و فیکری و سیاسی.. تاد. هەروەها بە ئاگاداری نووسەر هەوڵمداوە پێداچوونەوە بەچەند چاوپێکەوتنێکی پێشووی بکەم، کە لەگەڵ میدیاکان سازیدابوو و دووبارە داڕشتنەوە بۆ پرسیارەکان بکەمەوە کە زۆربەیان ناتەندروستانە ئاڕاستەی کراون، چونکە پرسیاری ناتەندروست وەڵامی ناتەندروست بەرهەم دێنێ.

هاوکات سەرباری ئەو تەوازوعە زۆرەی کە هەیەتی، ئەڵبەت جورئەتی ئەوێ لەبەردەم نووسەرێکی وا مەزن دەست بۆ هەموو تەورێك ببرێت و موناقەشەی بکرێت، بۆیە بۆ ئەم بەشەی چاوپێکەوتنەکەمان هەوڵمداوە هەندێ پرسیاری سەرەتایی لەبارەی مۆدێرنە و پۆست مۆدێرنەی لەتەکدا بووروژێنم، بەمەبەستی زیاتر بەرچاوروونی خوێنەر لەمبارەوە.

دەقی گفتوگۆکە:

پرسیار: مۆدێرنە وەك چەمکێك یان فاکتەرێکی گۆڕان ئامێزی بەردەوام لە تێکشکانی پێوەری ڕۆشنگەرایی تەقلیدی و هۆکارێك بۆ گەشەی فکری نوێی خۆرئاوا تا گەیشتنی بەم سەردەمە پرسێکی زیندوو بووە، ئایا هۆکارەکانی سەرهەڵدانی ئەم چەمکە بۆچی دەگەڕێتەوە؟

سمکۆ محەمەد: بالەوێوە دەستپێبکەم کە مۆدێرنیزم چەمکێکی کۆمەڵناسییە، چونکە لەبەرامبەر هەموو کولتوورێکدا رادەوەستێت و هەڵیدەلوشێت، مەبەستەکەش بۆ نووێکردنەوەی کولتوور و سیاسەت و تەلارسازی و ئەدەب و مۆزیك و تەکنیکی نوێ بوو، تائەوکاتەی رەتکرایەوە لەناو فکردا کە ژان بوردیار سەرمەشقیانە، بەڵام جیاوازییەکە ئەوەیە کە مۆدێرنە سەرەتا ئامانجێکی دیکەی هەبوو، دواتر بوو بە چەمکێکی جیهانی بۆ هەموو کایەکان و ئامانجەکەشی پێکا.

پرسیار: کاتێ مۆدێرنە دەبێتە چەمکێکی جیهانی، ئایا کورد تاچەند توانیویەتی کەڵك لەم چەمکە وەربگرێت و لەکوێیدا خۆی بینیوەتەوە؟

سمکۆ محەمەد: ئەم چەمکە لەناو کورددا نیو هێندەی نەتەوە و ئەو کۆمەڵگەیانەی کە خاوەن ڕۆشنبیری ناسراون موناقەشە نەکراوە، بەڵام یەکێك لەو هۆکارانەی کە لەپشت چەمکەکەوە راوەستاوە و زەمینەی بۆ

موناقەشەکردنی جددی خۆش کردووە، ئەوەیە کە مەبەستێکی عەقڵخوازانە و پێشکەوتووخوازانەیە بۆ کۆمەڵگە بەتایبەتی، لەکاتێکدا کورد هێشتا لەدەرەوەی بازنەی ئەو مێژووەیە کە مۆدێرنەی بەرهەمهێنا.

مۆدێرنیزم کەبوو بە ئاراستەیەکی فکری، دەورێکی گرینگی هەبوو لەبواری سیاسەت و ڕۆشنبیری کە جگە لە کایەکانی دیکە، پەیوەندیی کۆمەڵایەتی بگۆڕێت لەگەڵ هەلومەرجی ژیاندا، یان لەڕێگەی کەرەستەی تەکنۆلۆژییەوە ڕەفتار و هەڵسوکەوتی ئینسان بگۆڕێت، بەڵام بنەچە رادیکاڵیەکەی کارێکی ئایندەخوازی بووە، بۆیە مۆدێرنیتە وەکو پڕۆسەیەك وایە کە نە ڕادەوەستێت و نە کاردانەوەکانی رادەوەستن، (جۆن ستیوارت میل) کە بەدانەری چەمکی لیبڕالیزم لە سیاسەتدا دادەنرێت، رەخنەی لە سیستەمی بەڕێوەبردنی دەوڵەت گرتووە و تەکانێکی نوێی داوە بەدەوڵەتی نوێخواز و پێشکەوتوو لەرووی سیاسیەوە، ئەم گۆڕانکارییە بوو بەمۆدی سیاسی، ئیدی ئەوەی لەمێژووی ژیاری ئینسانیدا جێکەوتە ببوو، شێوازێکی نوێی لەگەڵ خۆیدا بارهێنا کە چەمکی ئازادی و عەقلانیەتی لەبەرامبەر توندڕەوی ئایین و سیاسەت و ئایدیۆلۆژیا فراوانتر کرد، ئایندەگەرایی لەفکردا بوو بە یەکێك لەو داهێنانەی کە لۆژیکی ڕۆمانسیانەی پەراوێزخست و بەکردەوە سەلماندی دیاردەی نوێ ئەویدیکە وەلادەنێ، هەڵبەت چەمکەکە لەئاستی جیهانیدا بۆ هەموو کایەکان و بەتایبەتی بۆ گەشەسەندنی تەکنۆلۆژیا و ماشین و تەلارسازی و کەرەستەکانی دیکەی ژیان و سیاسەتیش کاردانەوەی هەبوو، بەڵام بۆ کورد تەنها لەفەزای ئەدەبیدا رەنگیدایەوە، ئەویش تەنها خۆبەدەستەوەدانی زمان و کولتوور بوو و هەرچی ئەدەبی کلاسیك و هونەر و کولتووری بوو پشتگوێ خرا، بەبیانووی ئەوەی مۆدێرنە وەکو ڕەوتێکی زیندوو هاتووە و دەبێ کورد پشکی هەبێت، لەکاتێکدا مۆدێرنە فودانەیەك بوو تەنها کەڤەرەکەی دیاربوو، لەبەرامبەریشدا ناوەڕۆکێکی وەحشیانە بوو بۆ کۆمەڵگە بندەستەکان، ئەویش کوشتن و سڕینەوەی کولتوورەکەیان بوو، هەروەکو ئەوەی ئالان تۆرید لە کتێبی ڕەخنە لە مۆدێرنیتە دەگرێت.

ئەم چەمکە لەسەرتاسەری دونیادا زیاتر لەبواری ئەدەب زیاتر پەڕەی سەند، بەدەیان ئەدیبی ناودار کە پێویست ناکات ناوەکانیان ریزبکرێ لەپەراوێزی ئەم چەمکەدا جێگەیان دەبێتەوە، هەروەها بزووتنەوەی جیاوازی فکری لەبواری هونەریدا سەریانهەڵدا، کەوابوو هۆکارەکە دەرکەوت بۆچی مۆدێرنە سەریهەڵدا و لەکوێدا خزمەتی کردووە بەهەموو کێشە و گرفتەکانییەوە، وەختێك سیستەمی سیاسی نەگۆڕ بوو، وەختێك ژیان لەچەقبەستوویدا بوو، وەختێك ئایین و شێوازە جیاوازەکانی خوداپەرستی لەوپەڕی توندڕەویدا کەنیسە و پەرستاگاکانی داگیر کردبوو بۆ بەرژەوەندی دەسەڵاتی سیاسی، وەختێك لەبواری ئەدەب و

فکر جێگەیەك بۆ ئازادی نەمابوو جگە لەئیدیۆلۆژیای بەرتەسك، لەوێدا مۆدێرنە لەرێگەی رەخنەوە لەژیار و کلاسیکیزم و سیستمی کۆنی تەلارسازی و هتد، هەرچی دەقی پیرۆز و نەگۆڕ هەبوو تێکیشکاند و ئەلتەرناتیقی پێشکەش کرد، سا با ئەلتەرناتیقەکە هەرچەند جێگەی رەخنە بووە.

هۆکارێکی دیکەی سەرهەڵدانی چەمکەکە بۆ تاك بوونەوەی دەوڵەت بوو پێشتر کە ئێستا کۆمپانیاکان لەرووی ئابوری و ئینجا سیاسیەوە جێگەیان گرتووە، بەومانایەی گوتاری سیاسی بەپێی چەمکی مۆدێرنە ئاستێکی دیکەی هەیە کە بەشێوەیەك لەشێوەکان شەرعیەتی بە موڵکایەتی تایبەتداوە، دەسەڵاتی بیرۆکراتیەت لەژێر عینوانی تەکنۆکراتیزم کە گوایە سیستم بەو شێوەیە بەڕێوەدەچێت، دواجار بەبارتەقای جاران واتە سەدەکانی رابردوو بواری بۆ بەرفراوانبوونی ئابوری سیاسی سازکرد کە لەموڵکایەتی تایبەتدا فۆڕمێکی دیکەی وەرگرت و لەلایەکی تریشەوە بەرهەمهێنانی فاشیزمی لۆکاڵی لەبەرگی ئیدیۆلۆژیای ئایینی، ئەمە سەرلەبەری ژیانی گرتەوە وەکو رەوتێك بۆ دەسەڵاتخوازی مۆدێرن کە قەیرانەکانی دەوڵەت بخاتە دەرەوەی خۆی وەکو هێزێکی مەعریفی رزگارکەری قەوارەی سیاسی ئەو دەوڵەت، ئەم فەزایە لەهۆکارە بنەڕەتیەکانیەوە سەرچاوەی گرتووە کە سیاسەت وەکو زەرورەتێك مۆدێرنەی لەبەرچاو گرت و تاکو کەمێکی لێوەرگرت بۆخۆی و دواتریش هەناردەی وڵاتانی پاشکۆی ئەوروپا کرا، بەو مەرجەی ئەوکاتەی کە لەبوارەکانی مەعریفە و تەکنۆلۆژیاو سیاسەت و کۆمەڵایەتی و پەروەردە و تەنانەت وەرزشیش کە بەپیشەسازیەوە گرێدرا، چەمکەکە بەناڕاستەوخۆ رەنگیدایەوە و بوو بە مۆدێلی ژیان بۆ تاك و کۆمەڵگەش، چونکە کارپێکردن بەشێوازی جیاواز لەلایەن شارەزایانی دەوڵەتخوازییەوە، توانی یارییەکی ژیرانە بکات لە نێو تەکنۆلۆژیا و پێشکەوتن، بۆیە نەتوانی ببێتە هۆشیاری تاك و نە سەربەخۆیی لە عەقڵمەندیدا، بەڵام تاکی ناچار کرد کە لەروخانی شتەکانی پێشوو و هاتنەئارای شتی نوێ، گرینگی بە بایەخپێدانەکەی بدات و نامۆ نەبێت لە پێدراوەکانی دیکەی چەمکەکە کە لەپەراوێزیدا روونتر دەبینرێ، لەحاڵێکدا دەرکەوت کە تاك گەرایی تاکە ئامانجێك بوو بۆ لێدانی داهێنان و عەبقەرییەت، ئەم بیروڕای میشیل مافیولی دا هاتووە کە رەخنەی مۆدێرنیتەی کردووە.

بەشێکی دیکە لەهۆکاری سەرهەڵدانی ئەم چەمکە کە سەرمایەداری تەواو دڵنیابوو لە سەرکەوتن و جێگیر بوون و پتەوکردنی پایەکانی خۆی، بانگەشەی ئەوەی کرد کە ئامانجەکە بۆ نەهێشتنی پێوەرە ئەخلاقیەکان و شۆڕشە دژ بە سیستمی سەرمایەداری و گەڕاندنەوەی بەها کۆمەڵایەتیەکانە لەنێو ئەدەب و کۆمەڵناسی و هونەر و هتد، بەلام

دواتر دەرکەوت پێچەوانەکەی راستە و بۆ کۆڵۆنالیزەکردنی کولتووری شۆڕشگێڕییە کە شۆڕشێکی سپیە بەزمان و کوولتوور دەکرێت، چونکە ئەم سیستمە ترسی ئەوەی هەبوو ئینسان بگەڕێتەوە و گەمارۆی بدات، یان لانیکەم پایەکانی لاواز بکات و ئیدیۆلۆژیای دیکە سەرهەڵبدەن وەکو دابڕانێك لەگەڵ ئەو مۆدێلەی بۆ ئینسان داهێنرا بەبێ بنەما، هەروەك ئەوەی دەبینرێت. سەرهەڵدانی شاری هاوچەرخ و چڕی دانیشتوان بە فرەیی لەرەنگ و رەگەز و نەتەوە و ئایین و هتد، هەروەها بازاڕی سەیرو سەمەرەو ژیانێکی نائاسایی کە پێشتر نەبینرابوو وەکو سیحر گەشەی کرد، ئەمانە بوونە هۆی ئەوەی خەیاڵی ئەدیب و رۆماننوسەکانیش فراوانتر ببن لەگەڵ فراوان بوونی شاری مۆدێرن کە زۆر جیاز بوو لەگەڵ شاری سەدەی 19، هەروەك ئەوەی بڕوایان بەوە هەبووە بەپێی پێشکەوتنی شار لەرووی جوگرافییەوە شاری کۆن و کلاسیك جێبهێڵن، بۆ ئەوەی جیهانی ماددی ببینن و واقیعێکی تر کە سیحراوییە لە ئەدەبەکەیاندا رەنگبداتەوە، نموونەش کەسانی وەك (ستاندال و باڵزاك و دیکنز و دایستۆفسکی و ئەلیوت و هتد) ئیدی شاری راستەقینە نەك هەر ژیانی واقیعی کۆمەڵایەتی گۆڕی، بەڵکو شێوەی بیرکردنەوەشی گۆڕی و پانتاییەکی زیاتر لەجاران داگیرکرد لەخەیاڵی ئەدیب و هونەرمەنددا، ئەم کاریگەرییە ئەرێنییە بەرەنجامی گەشەسەندنی چەمکی مۆدێرنیزم بوو کە بەمانا و پێناسەی جیاوازەوە خۆی کرد بەنێو فکردا، بەڵام رووەکەی تری کە نەرێنییە و مۆرکێکی رەشی لەنێوچەوانی خۆیدا نەخشکرد، بەرهەمهێنانی نازیزم و فاشیزم بوو لە ئاڵمان و ئیتاڵیا و دواتریش لەدوای هەزارەی سێهەمەوە ستایلێکی دیکەی کۆنتڕۆڵ کردنی ئیرادەی بەشەر، چونکە بووە مایەی بەدبەختی بۆ بەشەرییەت لەو مێژووەدا، دواجاریش وەکو لەپێشدا باسم کرد ئەم رەوتە خۆی لە وڵاتانی عەرەبیدا بەرهەمهێنایەوە و بوو بە بازاڕێکی سیاسی نوێ و ململانێی جیاواز لەژێر عینوانی نەتەوەخوازی و دەوڵەتخوازی و ئۆپۆزسیۆن و زوڵملێکراو زاڵم و هتد کە نموونەی وەکو سەدام حوسێنی بەرهەمهێنا و بووە بیانوویەك بۆ هەڵوەشاندنەوەی هەموو بەها ئینسانییەکان.

پرسیار: پۆزەتیڤیزم بۆخۆی چەمکێکە لەدوای هاتنە ئارای مۆدێرنە وەکو سیستم کاری پێکرا، ئێوە دیوە نەرێنییەکەی ئەم چەمکەتان باس کرد، ئایا بۆ دیوە ئەرێنییەکەی چی دەڵێن؟

سمکۆ محەمەد: هیچ چەمکێك موجەڕڕەد نییە، بەقەد ئەوەی فکرێکی نوێیە پێشنیار کراوە و ئینسان کەڵکی لێوەردەگرێ، بەو مانایەی یان وەکو پێشتر باسم کرد، یەکێك لە رائیدەکانی ئەم چەمکە جۆن ستیوارت

میل بوو کە فکری لیبرالیزمی بەرهەمهێنا و دواتر فۆکۆ رەخنەی لێگرت وەکو خەیاڵی دەوڵەتی تەماشای کرد، چونکە ئەو بینی چۆن مامەڵە لەتەك مەعریفە دەکرێت چۆن مامەڵە لەتەك چەمکی دەسەڵات دەکرێت بەناوی عەدالەتخوازییەوە، چۆن مامەڵە لەتەك شێتی و سێکس و کەرەستەکانی دیکەی ژیان دەکرێت لەژێر عینوانی جیاواز کە نا مرۆڤدۆستانە بوو، بۆیە نیگەتیڤ و پۆزەتیڤ مانای لەبێژنگدانی چەمك نییە تاکو سیاسەت و فکر لێی دوور بکەونەوە، هەروەك چۆن پسپۆڕانی شارەزا لە تەندروستی ئامۆژگاریمان دەکەن لەو جۆرە خواردنانە دوور بکەونەوە و خۆتان بپارێزن کە زیانی بۆ جەستەی نەخۆش هەیە، ئەگەر وابوایە دەبوو هەموو گروپ و دەستەبژێرە سیاسیەکان لە ماکیاڤیلیزم دوور بکەونەوە، یان تەنانەت لەو دیموکراسیەتە درۆیینەیە دوور بکەوینەوە کە دەیان عینوانی بۆ خۆشگوزەرانی و دادپەروەری بەرهەمهێناوە کە لەخەیاڵ بەولاوە هیچی تر نییە، بۆیە بەپێچەوانەوە چاندنی هەر چەمکێك لە زەینی ئەو نەوەیەی بەدوای مەعریفە یان سیاسەتەوەیە بەتایبەت ئەو نەوەیەی لەدوای هەزارەی سێهەمەوە چاوی بەدونیادا کراوەتەوە، یەعنی رەگداکوتانی بەجۆرێك تا مومارەسە دەکرێت، هەرچی مۆدێرنەیە لەگەڵ خۆیدا کۆمەڵێك مانای جیاواز و بەهای جیاوازی بۆ فکر و سیاسەت و فەرهەنگ دانا، تەنانەت مانای شۆڕشی گۆڕی و کردی بە پێوەرێکی ئەخلاقی، مانای نیشتیمانی کرد بە پێوەرێکی ئابوری لەسەر بنچینەی سیستم، ئەم بەراوردە تایبەتمەندی هەموو جۆرە دونیابینییەکی رابردووی گۆڕی کە رۆمانسیانە تەماشای چەمکەکانی دەکرد، باشترین نموونە ئەوەبوو کە لەتونس و سوریا و میسر و لیبیا بینیمان بەناوی بەهاری عەرەبییەوە و ناوی لێنرابوو شۆڕشی فەیسبووك، کەچی سیناریۆیەك بوو کە ئیدیۆلۆژیای پراکتیکی کردە کەرەستەی بەرهەمهێنانی سیاسەتێکی نوێ کە داگیرکاری نوێ بوو، لایەنە نیگەتیڤەکانی ئەم چەمکە، لەسەرووی هەموویانەوە ئەوەبوو کە بووبە ئایدیۆلۆژای مەعریفە بۆ لایەنگرانی، هەروەها هەموو ئەو کولتووره سوننەتیانەی نەتەوەکانی پەراوێزخست یان پشتگوێی خست، لەبەرامبەردا قەیرانی خوڵقاند، چونکە خاپوورکردنی هەموو ئەو شتانە بوو کە بەهایان هەبوو، هەروەها چەمکەکە مانای دیالیکتیك و مێژوویی نییە، بەڵکو خۆی رووداو و خوڵقاندن نمایشکردنی شتە حازرەکانە، بۆیە ناکرێ ناوی شۆڕشی لێبنرێ بەسەر کلاسیزمدا، تەمەنی کورت بوو لەناو قەوارەی دەوڵەتە نەتەوەییەکان کە مەشروعیەتی هەبوو، تاکو هاتنی دەوڵەتی فرەیی و کۆمەڵگەی پیشەسازی بەمانا گشتگیرەکەی.

پرسیار: هاتنی هەر پۆستێك لەدوای هەر چەمکێك یان تێرمێك، بەواتای

قبوڵ نەکردنی دەگەڕێت، چ وەکو پڕۆژەیەك یان هەر دەستپێشخەرییەك بۆ مانەوە لە چوارچێوەی خۆیدا، ئایا بەهاتنی پۆستمۆدێرنە، مۆدێرنە تا چەند لەناو بازنەی مێژوودا جێ خۆی کردۆتەوە؟

سمکۆ محەمەد: بەر لەوەی باسی پۆست مۆدێرنە بکەین، دەبێ ئەوە بڵێین که مۆدێرنە لەسەروەختی خۆیدا کاری خۆی کرد و کاریگەری خۆی لەسەر تەواوی دیاردە و شتەکان دانا، مۆدێرنە ئەو چەرخەی بەهەموو موفرەدەکانی ژیانەوە بینی کە عەقڵمەندی بوو، بۆیە پراکتیکیشی کرد و رەخنەشی لێگیرا، کەوابوو پۆست سەریهەڵدا، پۆستمۆدێرنیزم رەوتێکی فکری یە کە بریتیە لە وەلانانی عەقڵگەرایی سەردەمی رۆشنگەری، هەروەها گەڕانەوەی رۆڵی میتافۆر بوو بۆ هەموو کایەکان، پێوەر بۆ کوالیتی و گەڕانەوە بۆ سرووشتگەرایی و هتد.
ئەگەرچی چەمکی پۆستمۆدێرنیزم لەبواری رۆشنبیر و فەرهەنگی بەگشتی لە ساڵەکانی 1969 وەکو ئالان تۆرین باسی دەکات، لە ئەدەبیاتی ئیسپانیدا رەنگیدابووەوە، واتە لەرێگەی ئەو شیعرانەی کە رەخنە بوون لە مۆدێرنیتە، بەو مانایەی کە نابێ و ناکرێ سەرمایەداری بەو شکڵەی خۆیەوە بمێنێتەوە و هەمان فەرهەنگ ژێرخانەکەی بێت، بەڵام دەبێ ئەوەش بزانین کە ئەم گوتاری چەمکە دەورێکی بنبەستی خوڵقاند، ئەمەش بووە هۆی ئەوەی کاریگەرییە نیگەتیڤەکان سێ رەهەند وەربگرن، یەکەم بەفیڕۆدانی کات لە کۆمەڵناسیدا، دووهەم لاوازکردنی چەپی مارکسی، سێهەم هێنانە ئارای فەرهەنگی تەماوی و ئاڵۆز بۆ تەواوی کایەکان.
لەگەڵ سەرهەڵدانی چەمکی پۆستمۆدێرنە کە وەکو کاڵایەك لە بازاڕی فەرهەنگی و رۆشنبیری جیهانی کاردانەوەی خۆی هەبوو، موناقەشەیەکی دیکە هاتە ئاراوە کە ئایا پۆست مۆدێرنە چەمکێکی سەربەخۆیە یان تەواوکەری مۆدێرنەیە، لەکاتێکدا چەمکێك لەزمانی ئیگلیزیدا زیاتر گەشەی سەند، یۆرگن هابرماس کە بیرمەندێکی هاوچەرخی پاش بونیادگەرییە و لە شوێنێکی دیکەشدا تەواو لاگیری لە لاکانی دەروونناسی چەپ و نەخشەی فەلسەفەی کردووە و دوا هەڵقە و دوا قۆناغی فەلسەفەیە و گوتویەتی “پۆست مۆدێرنە ئەو چەمکەیە کە پڕۆسەی مۆدێرنە تەواو دەکات، چونکە تەمەنی هەردووکیان لەژێر سایەی یەك سیستمدا بەڕێوەدەچێ کە ئاڵوگۆڕ لە سیستم نەکراوە، بۆیە پۆست مۆدێرن ئایدیایەك نییە کە دابڕان بێت لەتەك مۆدێرنیزم، بەوپێیەی مانایەکی ئیتیکی نییە، وەکو ئەوەی کە مۆدێرنە شێوەیەکی دیکەی ژیانی ئەدەبی و هونەری و سیاسی پێشکەشکرد، چونکە من نابینم هیچ فەلسەفەیەکی لەپشتەوە بێت”، خوڵقاندنی رەوایەتی لەبواری سیاسی و فکریدا، کێشەیەکی دیکەی بەردەم بە ئارگومێنت کردنی هەموو

شتەکانە کە بەرهەمی رابردووە بۆخۆی، بەڵام ئەگەر بیانووە سیاسی و فکرییەکە ئەوەبێت کە گەڕانەوە بێت بۆ بیری میتافیزیکی و هاریکاری ئیدیالیزم بکات، رەنگە واقیعییەتێکی تێدابێت، بەوپێیەی کە بانگەشەکەرانی خوازیارن بەگژ ئەو بەرهەمە فکری و ئەدەبی و هونەریانەدا بێنەوە کە لەسەردەمی مۆدێرنەدا سەریانهەڵداوە، بەڵام ئەوە سەلمێنراوە کە پۆست مۆدێرنیزم نەمری و واتا رابردووەکان هەڵناوەشێنێتەوە و ئەو توانایەشی نییە، چونکە ئەو بیری رەخنەگرانەی کە مۆدێرنە بەرهەمی هێنا، تازە گەڕانەوەی تەنها مەگەر لە رەخنەگرتن لەو عەقڵگەراییە بێت کە سیستمی ئێستای جیهانی بەرهەمهێناوە کە بەشێکی زۆری بیرۆکە تەکنۆلۆژییەکان چەند لەخزمەت بەشەرن، ئەوەندەش لەدژی بەشەرن، لەحاڵێکدا هەمو ئەوشتانەی بوون بە کولتوور لەسەدەی رابردوودا، وەکو بزاڤی ئەنتی کولتووری نمایشکران، ئەمەش لەوێوە سەرچاوەی گرتووە کە تەواوی ئەو فۆرمانەی بۆ بیرکردنەوە لە چەمکە فکرییەکانی دیکە کاریان پێدەکرێ، بەشێکن لەدژکاری چەمکەکانی رابردووە، چونکە پۆست بۆخۆی واتای کۆتایی هاتن دێت بە پێشگرەکەی کە خۆی بووە بە پاشگری چەمکەکە، ئەم هەوڵدانە لەنێو ئەدەبیشدا پڕۆسەیەکە لە وشەوە بۆ وێنە لە گوتارەوە بۆ ڤیگۆر هەیە، کەواتە ئەو هێزەی لەپشت بەمۆرالی کردنی چەمکەکەوە راوەستاوە، هێزێکە تەنها بۆ ئەوەیە کە مۆڕاڵی هاوبەش تێکبشکێنێ، لەکاتێکدا ئەو بیرۆکەیە هێشتا یەکلایی و ساغ نەبۆتەوە کە تەواوکاری مۆدێرنەیە کە وەکو بزاڤێکی چەپگەرایی خۆی نمایش دەکات، بەتایبەتی دوای تیۆریزەکردنی چەمکەکە لەلای لیوتار کە بەمەرگی داستانەکانی ناوبردووە، ئیدی لەدوای ئەو ناساندنە هەواداران و لایەنگرانی تیۆرەکە، کەوتنە وێزەی ئەوەی کە بڕوایان بە شتە لۆکاڵییەکان بێت و کار لەسەر ئیشکالیاتە لۆکاڵییەکان بکەن.

بەرهەحاڵ ئەگەر لەرێگەی ئەدەبەوە تەماشای ئەو چەمکانە بکەین، دەبینین چۆن موناقەشەی مۆدێرنە و دەرکەوتەکانی کراوە، بۆ نموونە کافکا یەکێك لە سەرسەختترین ئەو ئەدیبانە بووە کە وێنەی مرۆڤی سەردەمیانەی نەخشاند لە رۆمانی دادگایی و لە مەسخ کە هەمووی بەشێکن لە ململانێی نەبڕاوەی کارێکتەرە ناکۆکەکان لەدژی یەکتر کە هەلومەرج خوڵقاندبوونی، بیرەوەرییەکانی پیسوا کە نووسەرێك بوو تەنها بۆ خۆی دەینووسی و دواتر کە دەمرێت هاوڕێکەی نووسینەکانی بە چاپ دەگەیەنێت و هەمووی رەخنەیە لەو ژیانە فەرزکراوەی سەر بەشەرییەت لە سایەی ئەو سیستمە زاڵەی کە مۆدێرنە لەگەڵ خۆیدا بەکۆشی کرد، هەروەها بۆرخیس و دەیان نوسەری دیکە کە لەخەیاڵدانیاندا چیرۆکی ئەژدیها و دەقەکانی تر بەیانیان کردووە، لەلای کوردەواریش هونەرمەندی وەکو قالە مەڕە و حزسیچن عەلی و

ئەحمەد شەماڵ و ئەسیری شاعیر و شێخ رەزا و جان دەمێی کەرکوکمان هەیە، ئەمانە هەموو رەخنەبوون لە عەقڵی سەردەم و مۆدێرنە کە گوایە پۆست مۆدێرنە جێگەی دەگرێتەوە، هەروەها هەموو سەردەمێك پاڵەوانێکی تایبەتی خۆی هەیە، بۆیە پۆست مۆدێرنە بەدوای پاڵەوانە تایبەتەکانی خۆیەوەیەتی.

پرسیار: تیۆرە رەخنەییەکان لە سیستمی نوێی جیهانیدا وێنەیەکی دیکەیان وەرگرتووە، ئایا مۆدێرنە کارێکی تەواوی کرد لەپرۆسەی بەرهەمهێنانی عەقلانیبووندا ؟

سمکۆ محەمەد: سرووشت و لۆژیکی کۆمەڵناسی جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە مرۆڤ بگاتە ئاستێك کە ژێردەستە و کۆیلەی سیستمی نوێ نەبێت و ئەو هەقیقەتە لەبەرچاو نەگرێ کە وەکو واقیع پێشنیارکراوە و لەراستیشدا وەهم و خەیاڵێکی سیاسییە، چونکە هیچ روانگەیەك لەو روانگانەی کە وەکو هەڵبژاردە دانراون بۆ مرۆڤ و چارەنووسی، روانگە گەلێك نیین کە دڵخۆشکەر بن، بۆ نموونە دەرکەوت سەنعەتکردن بە کۆمەڵگەی فرە کولتور و ئایین و نەتەوە، راسیزمی لێبەرهەمدێت، ئەو سیناریۆیەی کە رۆژئاوا بۆ بەرژەوەندی خۆی لەسیاسەت و فرە کولتووری پیادەی دەکات، نەك هەر عەقلانیەت نییە لەهەمو بوارەکانی ژیان، بگرە متمانەی لەو ژیانەش سەندۆتەوە کە مرۆڤ هەوڵبدات بگەڕێتەوە بۆ سادەیی و خاکی بوون، رەخنەگرتن لە پۆزەتیڤیزم کە هابرماس یەکێکە لەو بیرمەندانەی ناوی لەپێشەوەی بیرمەندانی سەدەی بیستەمەوە دێت، تیۆرێکە قسە لەسەر ناسین و دەروبەری مرۆڤ دەکات لەرێگەی هەڵسوکەوتی خۆیەوە، تیۆری ناسین زانست و ناسین وەکو یەك تەماشا دەکات، لێرەوەیە تێدەگەین کە پۆزەتیڤیزم عەقڵ پارچە پارچە دەکات و دونیای کۆمەڵایەتیش دابەشدەکات، عەقلانیەت گرەوەکە دەخاتە باوەشی مرۆڤ خۆی، ئیدی چۆنی بەکاردەهێنێ ئەوە ویژدان حوکم دەکات، چونکە ئەزموون وەکو کانت دەڵێ بەشێکی زۆر لەپێویستییەکانی ژیانی رۆژانەی ئینسان داگیر دەکات، بەبێ ئەزموون شتێك نامێنێت بەناوی پراکتیك کردنی تیۆری عەقلانییەت، ئەوەی کە ئێستا لەدونیای ئەدەبی و سیاسیدا دەگوزەرێ و کاریگەری نیگەتیڤی خستۆتە سەر هەموو کایەکانی تر، مەسەلەی عەقلانییەتە کە خودی ئینسانییەتی کردووە بە کارێکتەری ئەزموونگەرایی لە هەموو بوارە جیاجیاکاندا، ئەمەش بەخاتری بەرژەوەندییە جیاوازیەکانە، بەوپێیەی سیاسەت بووە بەداڕێژەری ژیانی ئینسان و دوورکەوتنەوە لە سرووشتگەرایی، هاتنی تەکنۆلۆژیا و بەتایبەتیش تەکنۆلۆژیای سەربازی کە بازاڕێکی گەورەی سیاسەتە و کۆبەرکێی جۆراو جۆری تێدادەکرێ، هەموو جۆرە رێگەیەکی

گرتووە بۆ رزگاربوون لەو قەیرانانەی کە خودی ئینسان خۆی درووستی کردوون و بووە بەکێشە بۆخۆی، ئەلێرەوەیە کە عەقلانییەت راستە لەهەناوی مۆدێرنەوە گەشەی سەند و دەیهەوێ ژیان بەردەوام بەو شێوەیە ئاراستە بکات، بەڵام تێپەربوون بەپڕۆسەی مۆدێرنەدا کە مۆدێلی بەسەرچووە، دیاردەیەك ناخوڵقێنێ کە لانیکەم کاریگەری لەسەر فەرهەنگی سیاسی و ستایلێکی نوێ بەرهەمبهێنێ جگە لەوەی کە ترامپ ی بەرهەمهێناوە، جارێکی تر راسیزمی بەرهەمهێنایەوە کە ئێستا تەواوی ئەوروپا و ئامریکاشی گرتۆتەوە، رووداوەکانی ئەمدواییە باشترین سەلمێنەرن.

پرسیار: ئایا دەکرێ بڵێین مۆدێرنە دوا شەپۆلی وشیاری مرۆیی سەردەمی خۆی بوو، یان ئێستاش بەردەوامی هەیە؟

سمکۆ محەمەد: مۆدێرنە لەگەڵ کۆتایی هاتنی شەڕی ساردی نێوان دوو جەمسەری ئامریکا و سۆڤیەتی کۆن، کۆتایی بەتەمەنی هات، ئەوەی ئێستا پاشماوەی ئەو مۆدێرنەیە لەهەموو رووەکانییەوە، هەموو هەوڵێکی سیستمی سیاسی ئێستا ئەوەیە کە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان لاواز بکات و لەنێو تەکنیکی نوێ کە فەیسبوکە نوێ بکاتەوە و وەکو دیاری بیبەخشێ بە ئینسان، لەکاتێکدا مەرجی ساغڵەمی ئینسان لەلای سیستمی نوێ و کاپیتالیزمی هاوچەرخەوە، لەهەموو رووەکانەوە جێبەجێکراوە و سیستماتیك کراوە، بەڵام تاکە شتێك کە ناتوانێ بیبەخشێ بە ئینسان ئەوەیە رزگاری بکات لەو تاکگەراییەی کە چارەنوسی یان شێت بوونە، یان خۆکوشتن یان مردنی بەکۆمەڵ، یان مردن وەکو حەتمییەتی ژیان، تاك گەراییش وەکو پێناسەی پێشووتر باسم کرد، شێوەیەك بوو لەکوشتنی تواناکان، ئەمەیە سیحری پێشکەوتنی تەکنۆلۆژیا و بەکارهێنەرەکانی و ریکلام بۆ کردنی لەرێگەی راگەیاندنەکانەوە کە بەشێکن لەو سیستمە نائینسانییە، هەر ئەمەش سەرچاوەی تەواوی کێشەکانی مرۆڤن، بەتایبەتی ئەم فەزایە لە رۆژئاوا باشتر هەستی پێدەکرێ، وەختێك ئینسان بووە بەکۆیلەی کار و خزمەتی کۆمپانیاکانی پەراوێزی کۆمپانیا زەبەلاحەکان و لەوێشەوە بوون بە کائینی ریکلام کەر و بەکاربەر و بۆئاگای نێو میترۆ و ترام و پاسەکان و هیچی تر، ئەم حاڵەتە کە گوایە پاشماوەی پێشکەوتنی مۆدێرنەیە وەکو قۆناغ و سیستمی سیاسی و ئابوری، نیگەتیڤ ترین حاڵەتە لەمێژووی بەشەری، بەوپێیەی کە هەرچی ئیرادەی سیاسی هەیە لەدوتوێی مۆرکردنی پەنجەدا لەهەڵبژاردنەکاندا کۆکراوەتەوە و هەرچی ئیرادەی سیاسی هەیە لەیاسا و دەستووری خوڵقێنراودا کۆکراوەتەوە، هەر لەوێشەوە رادەستی گروپێك کراوە

بەناوی سیاسەتوانەوە کە لەخۆڕا چارەنووسی ئینسان بەبازاڕ دەکەن. کەواتە ئەو شەپۆلەی کە ئێوە باسی دەکەن و گوایە مۆدێرنە سواری پشتی بووە، ئەمەش موژدەبەخش نییە بۆ خۆشگوزەرانی ئینسان، بەڵکو تەواوکەری ئەو کولتوورە سیاسیەیە کە لەپشتیەوە عەقڵێکی روخێنەری روحیەتە ویژدانی و ئینسانی هەیە کە بەناوی تاکگەراییەوە باوك و دایکی کردووە بە قوربانی تەکنۆلۆژیا و وەرزش بۆ منداڵەکان و وەچە نوێیەکان، ئەو عەقڵەی کە بەرلەوەی بەختەوەری بێت بۆ ئینسان وەکو زانست باسی دەکات، بەپێچەوانەوە مەترسییە بۆ چارەنووسی هەمووان.

حاڵەتێکی دیکەی رەخنە لەعەقلانیەت ئەوەیە کە مرۆڤ بارکراوە بە شێوازە جۆراوجۆرەکانی ئینتیما، تادەگاتە ئینتیما بۆ تیپی وەرزشی و تێنس و کاڵای بەرهەمهاتووی کۆمپانیا خاوەن لۆگۆکانی وەکو ئیسس و ئیکۆ و بۆرن و هتد، ئەم بەبازاڕکردنە کە قورسترین بارە بەسەر شانی مرۆڤەوە، لەو عەقلانیەتەوە سەرچاوەی گرتووە کە گوایە مرۆڤ لەسەرییەتی داهێنان بکات لەنێو شتە داهێنراوەکانی رابردوو، واتە بەجوڵەخستنی ئەو پەیوەندییەی کە رۆژئاوا دەستبەرداری بووە و لە رۆژهەڵات ئاڵۆزترین پەیوەندییە و ناتوانن دەستبەرداری بن، لەهەردوو بارەکەدا دەرکەوتووە کە مرۆڤ لەرێگەی ئەو بەعەقلانیکردنەوە، باشترین کەرەستەی ململانێکانی کۆمپانیان کە سیاسەت کاری لەسەر دەکات، هەڵبەت دەبێ ئەوەش بزانین کە ئیدیۆلۆژیا ئەگەر پێشتر مانایەکی هەبوو بۆ ململانێی سیاسی و فکری، ئێستا بەپێچەوانەوە بووە بە کەرەستەیەکی زیندووی بەردەست و مەلمووس، واتە کێشەی پراکتیککردن و بەکارهێنانی بۆ نێوانەکانی دیکە کە هەموو سیما کۆنەکانی پێشووی سیاسەتی گۆڕی و لەجیاتی فاشیزم و دیکتاتۆرییەتی بەرهەمهێنا، بە پێناسە نوێیەکە بەرهەمی کاپیتاڵیزمی هاوچەرخە، لەبەرامبەر ئەوەشدا هێز و گروپی لۆکاڵی نوێی بەرهەمهێنا کە رەخنە نەتوانێ بە گشتی و بەرفراوانی رێگەی لێبگرێت و بیکات بە ئایدیایەك بۆ تێگەیشتنی ئینسان لەو کەرەستانەی کە کە پێشتر ناویان ئیدیۆلۆژیا، بۆیە دەرکەوتووە کە عەقلانیەت کێشەیەکی دیکەی درووست کردووە، ئەویش تێنەگەیشتنە لەو چەمکانەی کە مانایان گۆڕاوە و رەخنەش نایان گرێتەوە.

پرسیار: پێدەچێ هەژموونێکی دیکەی پۆستمۆدێرنە لەنێو فکردا کاریگەری لەسەر هەموو کایەکان دانابێت، ئایا چارەنووسی مۆدێرنە بە کوێ دەگات و چۆن مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت؟

سمکۆ محەمەد: من لەراستیدا زۆر لەژێر کاریگەری فکری هابرماس نیم، بەڵام هەندێك بیرکردنەوەی بەخەیاڵمدا دێت و بەکاریان دەهێنم و

پێشموایە درووستن، بەهەرحاڵ هابرماس پێیوایە پۆست مۆدێرنە تەواوکەری پڕۆژەی مۆدێرنەیە، چونکە عەقلانیەتی کرێدتە باو بۆ هەموو کردەیەك، ئەمە لە کتێبی (للسیاسە بالسیاسە) باسی دەکات، لەوێ باسی بەشتبوون و بەئامراز بوونی ئینسان دەکات لەنێو فەزای سیاسی و فەرهەنگیدا چینەکان دەتوێنەوە و جیاوازیان نامێنێ، جگە لەوەی کە تواناکان لەپێناو بەدەستهێنانی خواست بۆ تاك جیاوازی دەبێت، باڵادەستی سیاسەت لەدەوڵەتانی پەراوێزی وەکو بەشێك لە ڕۆژئاوا و ئاسیا و هتد، بەشێکی بۆ ڕێکخستنی ژیانی ئینسانە بەپێی ویستی دەوڵەتمەدار و سیاسیەکان و هاوسەنگی نێوان هێزەکان کە زۆرجار بەناو سۆسیال دیموکراتەکان باسی ئیرادە دەکەن وەکو ئیدیعایەك بۆ فەزای ئازاد، کە لەراستیدا ئەوەندەی سیستم قەیرانی بۆ ژیانی ئینسان درووست کردووە، هێندە خۆشگوزەرانی نەخوڵقاندووە، رەخنەگرتن لەو ئابوریەی کە ئێستا لە ڕۆژئاوا دەگوزەرێ، لەوێوەیە کە ئینسان بووە بەشتێك لەنێو ئەو سیحرەی کۆمپانیاکان خوڵقاندوویانە، تەنانەن لەنێو ئەدەبیشدا کە نۆبڵ وەکو سیحرێکی ئەدەبی دابەشدەکرێ لەسەر زانست و ئەدەب و ئاشتی، هەر ئەوکاتە ڕێی هەموو تواناو لێژێك و داهێنان لەنێو دەچێ، چونکە بەپێوەرەی توانا نادرێن بەکارێکتەری ئەدەبی و سیاسی و زانستی و هتد، من نموونەیەکی زۆر واقیعی دەهێنمەوە کە زۆرکەس ناتوانن پشتگیریم نەکەن، نموونەی یەکەم ئەوەیە کە هێشتا ئۆباما نەهاتبووە سەر تەخی سەرۆکایەتی و بە پراکتیك کاری نەکردبوو، نەرویژ نۆبڵی ئاشتیان پێبەخشی و لەدواجاریشدا دەرکەوت پیاوێکی ئاشتیخواز نییە و زۆرترین جەنگیش لەسەر وەختی دەسەڵاتدارێتی ئەو بوو، کەچی کەسیش نەیکرد بە رەخنەی سیاسی، هەروەها نۆبڵی ئەدەبی درا بە کەسێکی یۆگسلافی بۆ کورتە چیرۆك کە دواجار دەرکەوت و رەخنەشی لێگرا ئەو توانایە لە چیرۆکەکان و فکرەکانیشدا نییە کە نۆبڵ وەربگرێت، مێژوو خۆی دووبارە دەکاتەوە، کاتێك کە نۆبڵ لەنێوان ئالبێر کامۆ و نیکۆس کازانتزاکی مابوو، هەق بە کازانتزاکی بوو وەکو کامۆ خۆی ئیعتراف دەکات، کەچی نۆبڵ درا بە کامۆ، ئەمەیە نۆبڵ کە سیحرێکی بەتاڵە بە بڕوای من، چونکە دەستی سیاسی لە پشتەوەیە نەك هەڵسەنگاندنی ئەدەبی و توانای تاکە کەسی رووت.، ئێمە تا ئێستاش بە وردی باسی ئەو عەقلانییەتەمان نەکردووە کە هێشتا بە تەواوەی نەگەیشتووە بە کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵاتی و ناوچەکە، هێشتا بەتەواوەتی مومارەسەی تاکگەرایی و نەمانی چینی ناوەڕاستمان نەکردووە کە چەند کاریگەری نیگەتیڤی هەیە، هێشتا نەمانزانیوە تاکگەرایی چ کێشەیەکی روحی و ویژدانی دەخوڵقێنێ و چ قەیرانێك درووست دەکات کە بە خۆکوژی راناگەین و هتد.

ژیار .. شار جیاوازی و دەلالات … د.نصـــرعارف – ئامـــادەکردنی :بازمحمد جزا

بۆئـەوەی بەهـای بەدەسـتهێنانی ” ژیـار” بزانیـن ، ئامـانج لەگەشەسەندنی بنەڕەتی کۆمەڵگاکانی مرۆڤایەتی و هەژاندنی ئەم چەمکە بۆئەوەیە تێبگەین ، تاکو ئێستاش کاریگەری هەیە بەسەر شارستانییەتەوە ،مەبە ست لە ژیار چیە ؟ پێکهێنەر و توخمەکانی چین ؟ ژیار پە یوەندی چییە بە شارەوە ؟ ئایا ئەم دووزاراوەیە هاوواتان یان جیاوازن لەواتادا ؟.…

ژیار”شار”ی ڕۆژئاوایی:

گوتەزای “ژیار” لەوەرگێڕانی بەر بڵاوی زمانی ئینگلیزی دا بە “Civilization”وە رگیـراوە ،کـە ژینالۆژیـاکەی دەگەڕێتـەوە بۆ بۆ کۆمەڵێك بنەچە ، هەروەها لەزمانی لاتینی دا ؛ “Civilties بە مانای شـار،”Civis یـان هەرکەسێکی نیشتـە جێـی شـار،”Cities ئەمـەش لای هاوڵـاتی رۆمـانی نەناسـێندراوە لەبەرئـەوەی کـە باڵـاترن لـە بەربەریەکان . هیچ ئاماژەیەکی هاوشێوە ی “Civilization نیە هەتا سەدەی هەژدە کاتێك “دی میرابۆ” لە (مقال فی الحضارە) دەری بڕی ، بەڕەچاوکردنی ئەوەی کۆیلایەتی(رق) ی سروشتی هەر گەلێك و تەمەنیان و مە عریفەی بڵاو بۆ وە ، یان بەڕەچاوکردنی سوودی زانستی و گشتیـان . ئـەوەی لـەم سـەرەتایەدا بۆئێمـە زۆر بەنرخـە ئـەو بەکارهێنانەی وشەکەیە بۆ یەکە م جارکە سیفاتی رۆحی و دروستکاری کەبە شێوەیەکی هەندەکی تەحقیق دەبێت لە ژیانی بەشەری ئەوروپی دا .

لە کەتوار –واقع – دا داتاشینی بۆژەی ”Civilization” لە چەمکی “Cities” بەمانای شار کە خرایە ڕوو دەلالاتەکانی دیارنەبوو ،بۆژەی یەکەم ،پشت دەبەستێت بە دابەش بوونی بە سەر سێ قۆناغ دا لە ئەوروپا:

قۆناغی شار لەپێش پیشە سازی :سەرهەڵدانی شاری ئەوروپی لەچاخی

گریك دا ، دەربڕینە لە یەكەیەكی سیاسی تەواوکێ كە خاوەنی حكومە تی سەر بەخۆ و سیستمی سیاسی تایبەت بوون ، بەچونە ناوەوەی مەسیحیەت لەئەوروپا ، مەركەزیەتی شار لە دەوری كاتدرائی دەسوڕایەوە ، بەتایبەتی لە سێبەری دواكەوتن (تدهور)وەزیفەی شاروئیدارەدانی دا ، لەگەڵ سەرەتای شەڕی ئیسلامی- مەسیحی ، شاری ئەوروپی ، شێوازی بازرگانی و سەربازی وەرگرت ، لەپاڵ لایەنە ئاینیەكەی دا ، پاش كەمێك ڕۆڵی شار گەڕایەوە ئاستی ژیانی و پاشان چووە سەدە تاریكەكانەوە (ئەڵبەتە من لەگەڵ ئەم بۆژەیە نیم دەكرا بووترایە سەدەكانی ناوەڕاست) .

قۆناغی شاری پیشەسازی :كەبەرئەنجامی شۆڕشی پیشە سازیە و شاری ئەوروپی فراوان كرد و كردی بە مەركەزی و ژمارەیەكی زۆری كرێكارو ڕێكخراو، بەسوڕانەوە بەدوای گواستنەوە لە گوندەوە بۆ شار گۆڕاو لەوێشەوە بۆ نیشتمانی ئابووری بازاڕ و دەسەڵاتی سیاسی ئاراستەكراو لەگەڵالە كردنی مێژووی جیهان لە مێژووی شاردا.

قۆناغی میترۆ پۆلیتان :قۆناغی گەشە ی شار دوای گەشە سە ندنی سەرمایەداری و گەشە ی تە كنۆلۆجی و سەر هەڵ ًدانی كۆمپانیا كیشوەر بڕەكان و ڕێكخراوە نێو دەوڵەتیەكان و سەرهەڵدانی مە ركەزە جیهانیەكانن كەنوێنەرایەتی بیرە ئاڵۆزەكانیان دەكرد ، دەربارەی شارە جیاوازو دوورە دەستەكان كە پەیوەست نین بە شار-دایك وپەیوەست بوونی باوەڕپێكراو.

پێوەرەكانی هاوتای یپێناسەكانی چەمكی” Civilization“ ،بەنمونە وەكو ئەوەی وێدیورانت ناساندوویەتی بەوەی كە سیستمێكی كۆمەڵایەتی یە مرۆڤ دیاریدەكات لە زیادكردنی بەرهەمی ڕۆشنبیری دا،كەچوار بنەمای بۆ داناوە: دەستكەوتە ئابوریە كان ،سیستمی سیاسی ،دۆگمەكانی دروستكاری ، بەدواداچوونی ئەدە ب و هونەرەكانە بەبێ هیچ ڕیگرییەكی گەورە بۆ چونە ناو فكری ئەوروپیەوە لە چەمكی (Civilization“) كە لێرە دائەم چەمكە دەبێتە هاوواتای ڕۆشنبیری ،ئەوەی كەمتەرخەم دەبێت لە ڕووی پێشكەوتنی مادیەوە وەك هاوەڵانی فكری ئەڵمانی ،ئەوانە ی پێشكەوتوودەبن بەتەواوەتی لە هەموو مەوداكانی داوەكو بیریارانی فەرەنسی، ئاماژەیان بۆكردووە .

ئەوەی تێبینیە كرۆكی چەمكەكە كورتكردنەوەی تایپ وگەشەی ژیانی ئەوروپیە بە كۆی مەودا و بەو ئیعتبارە گەورەیەی كۆمەڵگە و ئاستی راقی بوونی و گەشە كردن وپێشكەوتنی بەشەری و بە پێچەوانە بوونەوەی ئەودابەش بوونانەی كە خرانە ڕوو لە قۆناغەكانی گەشەی مرۆیی كە بەزۆری چون بۆجوڵەی یەكەمی مێژووی ئاراستەكراو لە نمونەئەوروپی یەكەی دا لە گەشەسەندنی پیشەسازی.

ژیار لە خوێندنەوەی عربی دا : الحضارة في القراءة العربية:
لەسەرەتاکانی سەدەی بیستەم دا ,بەهاتنە ناوەوەی کۆلۆنیالیزم ،بۆناو وڵاتانی عەرەبی ،بێژەی “Civilization” گواسترایەوە بۆناو فەرهەنگی عەرەبی ،بەریەك کەوتنێکی ڕوون هە یە لەچەمکەکان وناڕوونی پێناسەکان و بێژەکانی : “ثقافة” و”حضارة” و”مدنیه”بەتایبەتی لەگەڵ بوونی سێ تێگەیشتن لە زمانی عەرەبی دا ،کەئەو تێگەیشتنانە لە زمانی ئینگلیزی دا نین ،وە ئەوزاراوانە بە دووئاراستە وەرگێڕدراون :

1-ئاراستەی وەرگێڕانی چەمکەکە ” Civilization“ بۆ بێژەی “مدنیه”(شار):
بەڕەغمی نەهێشتنی بڵاوبوونەوەی ئەوەرگێڕانە بۆ چەمکی ” Civilization“ کەبەزۆری ووردبینی دەکرێتەسەر بێژەی عەرەبی ، سەرەتای ئەم ئاراستەیە بۆدەیەکانی سەدەی نۆزدە،بۆ وەرگێرانەکانی سەردەمی محمد علی پاشا لە کتێبی “إتحاف الملوك الألباب بسلوك التمدن فی أوروبا”،هەورەکو بەکارهێنانەکەی رفاعە الگهگاوی لەکتێبی “مناهج الألباب المصریه” چەمکی شارستانی لەدەربڕین دەربارەی ناوەرۆکی چەمکەئەوروپیەکە و ئاماژەیە بۆمەودای شارستانیەت لەدین و شەریعە تدا .
لەسێبەری ئە م بەکارهێنانە باوەدا بۆتێگەیشتن لە شار هەتاکاتێکی نزیك و بەدەلالات ومانا کانی خۆی کەدەی نوینێت چەمکی “Civilization”،کەئەم مەفهومە بەکارهێنراوە لە ساڵی 1936زلەسەر ئەوەی “دۆخێکە لەڕۆشنبیری کۆمەڵایەتی بەڕێژەیەکی نایاب پەیوەستەبە هونەر و زانست و بەربیرکردنەوەی فەرمان ڕەواکان”وهە روەهە سەرهەڵدانی لە ساڵی 1957دا وەك دیاردەیەکی ماددی سەرهەڵدەدات لە ژیانی کۆمەڵایەتیدا لە بەرامبەر بێژەی “ژیار”و “Culture”،مەبەست دیاردەی رۆشنبیری و مە عنوی لە م ژیانەدا ، کە شاردەگوێزرێتەوەو دەبێتە میرات،بەڵام ژیار”Culture”بەرهەمێکی سەربەخۆیە وەرگرتن “اقتباس-کۆت” وبڵاوکردنەوەی قورسە .
توێژەران رای جیاوازیان هەیە لەبارەی دیاریکردنی ڕیشەی وشەی “المدنیه” ،هەندێکیان دەگەڕێنەوە بۆ “مدن” بەمانای مانەوە لە شوێن دا و هەندێکی تریان دەگەڕێنەوە بۆ”دان” کەئەوە ڕیشەکەی دەگەڕێتەوە بۆچەمکی دین واتا ملکەچ بوون و پەرستن ،وەهەندێکیان سەرچاوەکانی بەراورد دەکە ن بەبێژەی دامەزراندنی دەوڵەتی ئیسلامی و پەیوەندی بە دینەوە بەمانای لە دەلالات ی ملکەچ ی و پەرستن وسیاسەت ،وەپەیوەندی شار لەسەردەمی پێغەمبەر (د.خ) بەسیستمی کۆمەڵگەیی ژیان و رێکخستنی نوێ لەجزیرە ی عەرەبیدا ،جەختی

دەکردەوە لە بەهای ئیسلامی وبنەماکانی ڕێکخستن وپێکەوە بەستنیان. وەبەجیاواز لەئەزموونی ڕۆژئاوایی دا ،کەشار بەپسپۆڕیە ئیسلامیەکە بەرئەنجامی بوونی بەهای پەروەردەکردن و پەیوەندیە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکانە لەدینی ئیسلامی دا و هیچ هۆیەکی ترنیە وەلەڕوویەکی ترەوە ،شاردەست پێدەکات بە پسپۆڕی ئیسلامی وکۆتایی دێنێت بەئە زموونی شار ی ئەوروپی.

“قۆناغی المتروبولیتان”:هەمووشارێك بەدوای یەکدا دێن و پێکەوە پەیوەندیان هەیە ،شارە ئیسلامیەکان هەمویان ژیارێکی ڕاقیان هەیە وسەدان شاری تر بەدوای دا دێن کەلەئیمپڕاتۆریەتی ئیسلامی دا بەیان دەبن،بۆنمونە: (المدینە المنورە پاشان الکوفە وقرطبە واڵاستانە)مەڵبەندی ئیمپڕاتۆریەتە ئیسلامیەکان بوونن بەدرێژایی مێژوو.

لەڕووی ترەوە ، گەشەسەندنی شاری ئەوروپی هاوچەرخ هات کە بەڵگەیە لەسەر پێشکەوتنی مرۆڤایەتی –چینی فکری ڕۆژئاوایی – کەئیبن خلدون وێنای ئەوانەی لە خۆشگوزەرانی و بەکاربردن ی دۆخی گفتوگۆدەربارەی پشێوی لەجێبەجی َکردنی سیستم و بەهای ئیسلامی وکۆنترۆڵ کردن و سنوردارکردنی سنوری مرۆڤ ومیتۆدی کارلێکردن لەگەردوون کردووە ، بەدوای دا نەرێ کردنی چەمکی مرۆڤ لەسەر زەوی ،کە ئەوە ئاماژەیەکە بۆدانیشتوانی ژیاروشارستان -مرحلە الحچارە-،وەبەدوای دا تەمەنیان کۆتایی دێت و دەچنە ناو گەندەڵی ولەکۆتایی دا شەڕ وپاشان …تاد.

2-ئاراستەی وەرگێڕانی “Civilization” بۆزمانی عەرەبی “حضارة ” :

بڵاوبوونەوەی ئەم ئاراستەیە بەزۆری دەگەڕێتەوە بۆنووسینە عەرەبیەکانی چارەکی دووەمی سەدەی بیست و بەو تێبینی یانەی کە لەسەر پێناسە پێشە کیەکانی چەمکی “الحضارة” تێبینی ئەوەمان کرد هەمان تێبینین کەئەو دۆخە لەهەمبەر “المدنیە” ،بە وجیاوازیە وە بێژە وناوەرۆکە کە ی یەکن ،وەناوەرۆکیان ئەوروپیە. وەکونەریت چەمکی الحچارە پەیوە ست دەبێت ،بەڵام بەهۆکارە تەکنۆلۆجیە تازەکان ،یاخود بەزانست وزانیاری و هونەرەباوەکان لەئەوروپا،بەکورتی گەشەی ئێستای ئە ورو پا .ئەوانەی وەردەچەرخن لە ژیارکۆمەڵێك دیاردەی کۆمەڵایەتیە لەخودی سروشتی ماددی و زانستی وهونەری ئامادە لە کۆمەڵگە دا ،کەقۆناغێکی راقی دەنوێنێت ، لەگەشەی مرۆیی دا .

بەڕوانین لەگەشەی چەمکی نووسینی عەرەبی لەزانستە کۆمەڵایەتیەکاندا تێبینی دەکەیت دەرچوە لە خودی دلالاتەکان ی تێگەی فیکری ئەوروپی دا ، کە ئیحادەدات بە جیهانیەتی زانست ومیتۆد و چەمکەکان و بەدوایدا ژیار.

*الحضارة…حضور وشهادە :ژیار ….ئارایی وباوەڕهێنان :

لەکەتواردا چەمکی ژیار لەفیکر و زمانی عەرەبیدا ،بەڕێکەوتن دەست پێدەکەین ،لەگەڵ ڕیشەکانی چەمکی ئەوروپی ، "Civilization" – بەتایبەتی بەکارهێنانەکەی ئیبن خەلدون – کەدەربارەی ژیار دەدوێت ،بەگەڕانەوە بۆ توێژەران،بەموشتەقی مانەوەی لە(الحضر) ،بەجیاواز لە(البادیە) ،وەدێت وخۆی پێشتە دەکات بە (الحضارە) بەمانای مانەوە لە (الحضر)،بە بێ باقی بەکارهێنانەکانی تر.

لەڕووی زمانەوانیەوە ،یادەوەری چەمکی ژیارلە دەلالات دا یەکەم لە ئارایی دایە ، کە دژی قورئانی پیرۆزە واتە شهد: "إذا حضر أحدكم الموت " (البقره : 180)" وإذا حضر القسمة أولو القربى" (النساو:8) بۆ باوەرهێنان چوارمانای تەواوی هەیە کەدەبێتەبەشێك لە چەمکی ژیار:

1- باوەڕهێنان بەمانای تەوحید ،بڕیاردان بە عەبدایەتی کردنی خودا -عز وجل- وەئەو چەقی دڵکترین وپابەند بوونی مرۆڤە ،بەمیتۆدی دروستکا ر-خالق–عز وجل- یاخود دەرچوون لێی .

2- باوەڕهێنان بەمانای گوتەی ماف و ڕەفتاری ڕێگای دادپەروەری ، دەگەڕێتەوە بۆیەکێك لەدەروازەکانی ویەکێك لە هێکارەکانی بەدەبست هیًنانی مە عریفە .

3- باوەڕهێنان بەمانای قوربانی و خۆبە کوشت دان لە پێناوی خودا - سبحانە وتعالی- پاراستنی دڵکترین

4- باوەڕهێنان وەکووەزیفە بۆ ئەم ئومەتە " وکذلك جعلناكم أمه وسگا لتكونوا شهداو على الناس ويكون الرسول عليكم شهيدًا" (البقره: 143) (بەکارهێنانی ماناکانی بۆباوەڕهێنان لە دنیاو ئاخیرەت ، تاکوببنە ئومەتێکی یەهێزو دادپەروەر بن وکاری پێبکەن ودەعوە بکەن بۆ عیبادەت کردنی خودای تاقانە .

وە لەگەڵً ئەمەدا کەژیارلە "فەندەمینتی" ئیسلامی دا ،نمونەیەکی ئیسلامی بەرهەم دەهێنێت ، کەلەناوخۆیدا (تەوحید) و(ربوبە) تەو، لێرەوە ئەوەی غیبیەت و هەڵواسراوە بە وە حدانیەتەوە ، دروستکاری گەردوونە . لەگەڵ ئەوەش دا ڕۆڵی مرۆڤ و پەیامەکەی تەحقیقی ئەو دروستکاریەی دروستکارە لەتەعمیری زەوی و چکسازی کردنی دا ،وەبیناکردنی پەیوەندی ئاشتیانە لەگەڵ دروستکراوەکانی تردا ،بنەماکەی بانگهێشتنە بۆئاسودەیی دنیاو ئاخیرەت .

لەکەتواردا هەر ئەزمونێکی بەشە ری ، چاوەڕێی ئەوەی لێدەکرێت بۆژەی ژیار تەڵاق بدات ، مادام ئەم مەرجانەی تێدایە :

1-بوونی سیستمی دیاریکردنی سروشتی پەیوەندی لەگەڵ سروشتی غیب و چەمکی(الإله) ئەرێ یاخود نەرێ .

2- بوونی بینای فیکری و ڕەفتاری لە کۆمەڵگەدا ، کەشێوەیەك دەدات

بەتايپی بەهاو ئەتوارێکی گشتی یە وناسراوە .
3- بوونی تایپێکی ماددی کەتەواوی مەودا مادییەکان کۆدەکاتەوە لەژیان دا .
4- دیاری کردنی تایپی پەیوەندی لەگەڵ گەردون و گاڵتەکردن بە جیهان وشتەکان .
5- دیاری کردنی تایپی پەیوەندی لەگەڵ ئەوی تر،وەهەرکۆمەڵگایەکی تری مرۆیی وە شێوازی باوەڕپێکردنی بەونمونەیە وئامانج لەو باوەڕپێهێنانە .
وەدامەزراندنی ئەوە ،یەکێتیەکی ڕەسەنی مرۆیی کەبەپێی پێویست نەبێت پابەند نیە بە زانست ومیتۆد ومەعریفە کانیەوە ،بەدوایدا ململانێ کردنی ژیارەکان ،کارێکی لۆژیکی یەو سروشتی بوون ی بەشەر و بە خششە کانی فەرزی دەکات ،لەبەر ئەوەی جیاوازی سونەتێکە لە سونەتەکانی اللە لە گەردوندا “ومن أياتها خلق السموات والأرض واختلاف ألسنتكم وألوانكم” (الروم:22)
کورتەی گوتەکان بێژەی (ژیار-شارستانی)، یەکێکە لە میحوەرەکانی فیکری ئیسلامی لەبارەی قیەمی عقیدەی ئیسلامی، بۆنمونە شرع ومیتۆدەکانی مومارەسە ئیسلامیەکانە ، بە پێچەوانەوە نمونەی رۆژئاوایی پێکهاتەیەکەلە گەشەی مێژوویی و کەتواری ژیانی.

22-12-2008

د.نصرعارف

ئامادەکردنی :ڕێبازمحمد جزا

رەواندنەوەی وەهمی شیعری جووداواز … ئیسماعیل بابائی

کاکە ساڵح لە وەڵامی وتارێکی مندا (دوور کەوتنەوە لە جوغزی شیعر) پێشەکییەکی کورتی نووسیوەو هەستاوە بە هێنانەوەی وتارێکی بەڕێز موراد ئەعزەمی لەسەر شیعرێکی خۆی، کە من بە پێویستی دەزانم بە وردی و بەڵگەوە وەلامی مامۆستا ساڵح بدەمەوەو دڵنیاشم لەوەی کە ئەو دڵی فراوانەو شاعیرێکی بە ئەزموونەو دەتوانێت شیعری جوان بنووسێت، بەس ئەو ئیدعای جووداوازییەو هەڵنان و دەستخۆشیەکانی

نموونەی وتارەکەی ئەعزەمی لە خشتەی بردووەو دوری خستووەتەوە لە چەقی شیعری راستەقینەو گیانی هەڵبەستی زیندوو.
ئەوەی سەرنجمدا کاک ساڵح زۆر کوێرانە وەڵامێکی گشتی بە گوتارەکەی من نووسیوەو ئیتر بە هیچ جۆرێك نەهاتووە وەڵامی یەك بە یەك خاڵ و نموونەکان بداتەوە، ئەو بە خۆماندووکردن بەچوونەکانی من بەم جۆرە لێك دەداتەوە:
(بۆتیقاکەی ئەرەستوو.. واتە پەیوەندی نێوان کات ، شوێن، کەس و رووداو/لێـــرەدا بازنەکـــانی وشەیـــش/ و هەر دەقێـــک نەخـــرێتە ئەو چوارچێوە کەنەوە.. سەر و پێی ئەتاشن)
دەبوو کاک ساڵح بە ئەمانەتەوە باسی ئەوەی بکردایە کە من لە هیچ شوێنێکدا باسی ئەرەستۆم نەکردووە ، پاشان وەك زانراوە لای هەمووان و لە نووسینەکەشدا نووسیومە شیعری داهێنەر پیوەندەکانی کات و شـوێن و رووداو و کەسـەکان دەبەزێـت و لە دەرەوەی ئەوانـدا کـاری داهێنـان دەکـات و نەمـری بە دەق دەبەخشێـت جانـازانم بە نمـوونە دەسـتەواژەی (گـــووبخەن) لە شیعرەکەیـــدا دەکەوێتە کـــوێی نەخشەی داهێنان و جووداخوازی و تازەگەرییەوە؟ ، پاشان نازانم بۆچی منی بە راناوی کە باس کردووە کە دەڵێت: (ئەتاشن؟) لە کاتێکدا من هیچ گروپێکم لە پشت نییە و بە ناوی کەسیشەوە قسە ناکەم، جگە لەوەی بەس تاووتوێی دەقی (تەران بە رەنگی پەمووە)ی ئەوم کردووە. من رەفزی رابردووی دوور نزیکی داهێنەران ناکەمەوەو ڕاشکاوانە لەگەڵ تـازەگەری و داهێنـانی راستەقینەدام، چـونکە تـا رەورەوەی ژیـان بجووڵێت داهێنانیش هەر بەردەوامە، من نووسیومە:
(کەواتە با لەوەوە دەست پێ بکەین کە ئەفرێنەرە پێشووەکان بە ئەمەیـــان جێهێشتـــووە، ئایـــا دەتـــوانین شتێکـــی زیـــادە بخەینەســـەر داهێنانەکانیان تا جوانترو کاریگەرتربن)
پاشان ئەگەر بێینە سەر ڕاکانی ئاغای ئەعزەمی سەبارەت شیوازو ئەفراندنەکانی ساڵح سووزەنی ئەوا واباشترە بە بەڵگەوە قسەبکەم و نموونەی قسەکانی ئەعزەمی و بەراوردی وتارەکەی خۆم بهێنمەوە، نەك وەك کاک ساڵح بە یەك وشە هەمووی رەفز بکەمەوەو بەبێ ئەو رایانە سوونەتیین و کۆنن.
مـن قسـەم لەسـەر ئەوە نییە بە چ پێـوەرێکی جیهـانیی کـاک ساڵـح ئیعتیباری بە بەڕێز ئەعزەمی داناوە؟ بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا ئاغای ئەعزەمی زۆر جوان ئاماژەی بەوەداوە کە کاریگەری زۆری سوریالیزم لەسەر شیعرەکانی ساڵح هەیە لە کاتێکدا ڕێبازی ئەدەبی و هونەریی سوریالیزم لە ساڵی ١٩٢٤دا و نزیکەی پێش سەدەیەك مانیفێستی خۆیان بڵاوکردەوەو کاک ساڵحیش خۆی بە جووداخوازو نوێخواز دادەنێت ئیتر نازانم چ نوێگەریەك دەکات کە سوریالیستەکان هیچیان بۆ ئەو جێ

نەهەشتبەتەوە؟ جگە لەوەی سوریالیزم لە هونەردا زیاتر برەوی سەندو لە ئەدەبدا سەرکەوتنەکی ئاوهای بەدەست نەهێناوە، نموونەی شیعرەکانی (ئەندرێ بریتۆن) یش باشترین گەواهیدەرن، ئاغای ئەعزەمی لەمبارەدا دەڵێت:

(لافاوی زەین، هەڵفڕینی زەینە، واتە خودی بەئاگاو نابەئاگا، کاتی ئەستاو ڕابردوو و داهاتوو، ڕووداوەکان، بیرەوەری و هەستەکان، تێک دەچڕژێن، بەبێ دەزینەوەی پەیوەندییەکان دژوارە)، هەروەها دەنووسێت:

(سووزەنی، بە پێی ئەو دەقانەی لەبەر دەست دان، چ ئەوانەی چاپ وبڵاوی کردوونەتەوە، چ ئەوانەی لە فەزای مەجازی دا کەوتوونەتە بەر دەستی خوێنەر، دەتوانین بڵێین تاقە کەسی مەیدانی بەرهەم هێنانی دەقە، تەواو پشت ئەستوور بە لافاوی زەین، نووسینی ئاوتۆماتیک و، بانگهێشتنەکی ڕەها) هەروەها لەمبارەوە دەنووسێت:

(بە قەولی فارسەکان جەریانی سوریالی) هەروا دەڵێت:

(بەرهەمەکانی سووزەنی، بە لێشاو لە میکانیزمەکانی نووسینی ئاوتۆماتیکی سووررێیالیزمەکانیش کەڵکیان وەرگرتووە)

وەها ئەوەی من پێشتر ئەو نووسینەی ئاغای ئەعزەمیم نەبینیبوو بەڵام دەبوو کاک ساڵح وتارەکەی منی بە وردی بخوێندایەتەوەو بیزانیایە من زۆر بە چڕوپوختی لەو بنەمایانەی سوریالیزم دواوم کە ڕەنگدانەوەیان لە شیعرەکەی سووزەنیدا هەیەو ئەمەش نموونەی وتەکانی ناو وتارەکەی منە لەو بارەیەوە:

(وێنەی سوریالی و وێنەی سەرمەستی)

(ڕەفزکردنەوەی دنیای واقیع و عەقڵ)

(شڵەژانی دەروونی و زیهنی شاعیر هەکاری سەرهەڵدان و دەربڕینیان بووە) کاک ئەعزەمی ئەمەی بە { لێشاوی زمانی شیزۆفرێنیک} داڕشتووە.

(رادەی فشارە دەروونییەکانی نەوەوەی شاعیر)

(سەرچاوەی غەریزە پێنگخوردووەکانی دەروون)

ئەمانەش هەمووی لە ٣ بەشەکەی بیردۆزی شیکاریی دەروونی فرۆیدا زۆر لە مێژە هاتوون کە دەروون دابەشی ئاگا ، نائاگا، پێش ئاگا دەکات، کە سوریالیزمەکان سوودەکی زۆریان لێ وەرگرتووەو تەنانەت ئەندرێ بریتۆنی رابەری ڕێبازەکە خۆی پزیشکی دەروونیی بوو، ئیتر لەڕووەوە لای کاک ساڵح شیعر لا دەدات لە جەوهەرە سەرەکییەکەی و دەبەتە گۆڕەپانەکی ئەزموونی شیکارییە دەروونییەکان و چێشەی ئەدەبی لەدەست دەدات وەك من نووسیومە:

(دوور لە چێشەی ئەدەبی)

کە لە کۆتاییشدا هەر ئەو دنیابینە شلەق ناماقوڵە خوێنەر

دەگەیەنێتە بڕوابـــوون بەو راســـتیەی کە ئەم دەقـــانە نیشـــانەو بەرەنجامی (بێهودەیی لە ئاسۆی تێڕوانین)دان وەك لە وتارەکەمدا نووسیومە.
ئەمە لەکاتێکدا ئەوەی کاک ئەعزەمی نووسیویەتی بەس بریتییە لە خوێنـــدنەوەی راو تێگەشتنـــی خۆی بۆ ئەو دەقەی کـــاک ساڵـــح کە هەقـــی خۆیەتی چۆن راڤەی بکات و منیش هەر هەقی خۆمە بە جۆری ترو بە پێی تێگەشتن و ئەزموون و چەشەی خۆم بیخوێنمەوە.
لە کۆتـــایی نووســـینەکەی ئەعزەمیـــدا گـــوتەیەکی زۆر جـــوان هەیە حەز دەکەم ئامـــاژەی پێ بـــدەم و تەواو هـــاوڕایی خۆم بۆ ئەو گـــوتەیە دەرب□ب□م کەوابزانم لە بەرژەوەندی ئەو جۆرە دەقانەی کاک ساڵح نیە کە نووسیویەتی:
(دەقێکی ئەدەبی کە بە هیچ کڵۆجێک نەخوێنرێتەوە بوونی نییە، ئەگەر وابوو، ئەوە دەق نییە، هەموو شتێکە جگە لە دەقی ئەدەبی) کەواتە دەفامینەوە سەبارەت ئەوەی دەقێك خراپیش بێت هەر شایستەی لێدوانە مادام بە دەقی ئەدەبی ناوبرا،ئەو کاتە دەتوانین لانی کەم لە هۆکانی لاوازییەکەی بدوێین، جا نازانم کاک ساڵح وەك زۆرێك لە شاعیرەکـــان لە ســـەروەختی پوکـــانەوەی لێشـــاوی بەهـــرە شیعـــرییە جوانەکانـــدا رووی کـــردووەتە ئەو جۆرە شیعـــرە ســـەمەرەو شیعـــرە سوریالـیانە یان لە بەرەنجامی هەڵدانی کەسانێك و گیرۆدەبوونی بەو وتەیەی خۆیەوە کە بـــانگەوازی جـــوودایی و تـــازەگەریی دەکـــات؟ ئەو پرسیارە بۆ خودی شاعیرو خوێنەرەکان ج□ د□ه□ن□ت.
...
تێبینی/
١- نووسینی ئۆتۆماتیك کە کاک ئەعزەمی ئاماژەی پێدا لە جەنگی جیهانی یەکەمدا لە لایەن رێبازی داداییەکانەوە هاتە بوون و پاشان سووریالیستەکان سوودیان لێ بینی.
٢- ئەمە لینکی نووسینەکەی کاک ساڵح و ئاغای ئەعزەمییە:
/hawcharkh.net/30/06/2020/1956

چـــی بکـــرێ بەرامبەر چۆڵکردنـــی

نەخۆشخانە گشتییەکان؟ ... ئاسۆ کەمال

سامان بەرزنجی، وەزیری تەندروستی لەکۆنگرەیەکی ڕۆژنامەوانیدا ڕایگەیاند، "ڕێژەی مردن بە ڤایرۆسی کۆرۆنا لەهەرێم گەیشتۆتە 3.7%، کە ئەوەش ڕێژەیەکی زۆر بەرزە، ئێستا (67٪)ی کۆی توشبوانو حاڵەتەکانی مردن بەکۆرۆنا لە پارێزگای سلێمانییە". *
کۆتایی مانگی حوزەیرانی ٢٠٢٠ ژمارەی توشبوانی کۆرۆنا لە هەرێم ٥٠٠٠ تێپەڕاندوە و لە نیویاندا ٢٠٠ دکتۆر و کارمەندی تەندروستی تێدایە، ژمارەی مردووەکان ١٦٠ کەسە.*
ئا لەم کاتە مەترسیدارەدا بزانن ئەم حکومەتی هەرێمە چۆن فریای خەڵکی بێ موچە و هەژاری کوردستان دەکەوێ؟
حەسەن مارف ، کارمەندی تەندروستی فریاکەوتن دەڵێ " کەم دەرامەت کەرتی گشتی تەندروستی لەبەر هەڵوەشاندنەوە و خاپور کرداندایە بەویست وئارەزوی ئەم دەسەڵاتە بۆ باکە و خاوەن کومپانیاکانی دەرمانی قاچاخ و نەخۆشخانە تایبەتەکان زۆر بێ باک و خەم ساردن و لەرێ بە سێ مانگە چەت زۆرینە نەخۆشخانە کان چۆڵکراون یان بەشێکی کەمی لێکاردان ، پزیشک وکارمەندان وا پشت گوێ خراون. تکایە فریاکەون."*
د.پشدەر عبداللە اسماعیل ، بەڕیوەبەری نەخۆشخانەی مناڵانی فێرکاری سلێمانی دەڵێ" دەست لە کاردەکێشمەوە چونکە لەبەرامبەر بێ باکی حکومەت لە دابینکردنی موچە و بێ باکی پزیشک و کارمەندانی تەندروستی لەبەرامبەر چۆلکردنی خەستەخانە…کەرتی گشتی پشت گوێ خراوە و خراوەتە خزمەت کەرتی تایبەت".*4
ئەم بەڵگانە نیشانی دەدەن کە حکومەتی هەرێم خەڵکی هەژاری کوردستانی خستۆتە بەردەم هەڕەشەی مەرگی کۆرۆنا ڤایرۆسەوە و تەنیا کەسانێک لە کوردستان دەتوانن خۆیان بپارێزن کە پارەدارن و دەتوانن چارەسەر وەرگرن لە نەخۆشخانەکانی کەرتی تایبەتە بکەن.
چۆڵکردنی نەخۆشخانە گشتییەکان لەلایەن حکومەتی هەرێمەوە، لەم کاتی پەتای کۆرۆنایەدا ئەمە چی دەگەیەنێ؟

لەم کاتی پەتای کۆرۆنایەدا یەکێتی و پارتی خەریکی قوربانی کردنی خەڵکی هەژار و کەم دەرامەتی کوردستانن لە پێناو تاقیکردنەوەی پلانی تایبەتی کردنی کەرتی تەندروستی. نەدانی موچەی کارمەندانی تەندروستی نیشانی دەدا کە ئەم حکومەتی هەرێمە دەیەوێ ئەم کەرتە

چۆڵ بکا و خەڵک ناچاربن ڕوو لە نەخۆشخانە ئەهلیەکان بکەن و دەرمان و چارەسەر ببێتە مەیدانێک بۆ کەڵەکەی سەرمایەی کۆمپانیاکانی ئەم حزبانە.
هەربۆیە ئەم سیاسەتی چۆڵکردنەی نەخۆشخانە گشتیەکان لای بنەماڵەی بارزانی و تاڵەبانی دەسەڵاتدارەوە تاوانێکی جەنگی دژی کۆرۆنایە، کە گیانی هەزارەها ئینسانی هەژار دەخاتە مەترسیەوە.

لە کاتێکدا کەرتی تەندروستی تەنیا لە ٦،٥٪ موچەخۆران پێک دێنێ* کە بەپێی ژمارەی گشتی موچەخۆران ژمارەیان ٢٧٩٦٥ موچەخۆری تەندروستیە. لە داهاتی ساڵانەی هەرێم کە تەنیا ڕەسمیەکەی بڕی ١٠ ملیار دۆلار دەبێ زۆر بە ئاسانی دەتوانرێ موچەی ئەم کارم□ندانە بدرێ، کەواتە پارتی و یەکێتی بە ئەنقەست و بێ گوێدانە حەساسیەتی ئەم دۆخەی کە دڵی هەموو کۆمەڵگە لە دەستی کەرتی تەندروستیدایە دەیانەوێ نەدانی موچە ببێتە هۆکارێک بۆ چۆڵکردنی کەرتی حکومی تەندروستی. ئەمە ئەو سیاسەتەیە کە لە ٢٠٠٥ ەوە پۆل بریمەر فێری بورژوازی کورد و عەرەبی عێراقی کردوە کە چۆن دەسەڵاتی میلیشیاییان پشت ئەستوور بکەن بە کۆمپانیا بازرگانی و وەبەرهێنانەکانیان و هەرچی داهاتی کەرتی حکومیە بکەنە موڵکی ئەم کۆمپانیا تایبەتیانەیان.
مەسرور بارزانی لەم کاتەدا ڕایدگ□یەنێ کە “خەرجکردنی قۆناغێکی دیکەی بودجەی تایبەت بە خەرجییەکانی ڕووبەڕووبوونەوەی ڤایرۆسی کۆرۆنا بە بڕی پێنج ملیار دینار بۆ وەزارەتی تەندروستی.”*
ئەم سەرۆکە چاکسازە قۆناغی یەکەمی پەتای کۆرۆنای بە پیتاک کۆکردنەوە بە ڕێکرد لە کاتێکدا جیهان بە ترلیۆنەها دۆلاری بۆ ڕوبەڕوبونەوەی پەتاکە بەناچاری سەرفکرد تاکو بەر بە مەرگی خەڵک بگرن. ئێستاش کە پەتاکە فراوانتر بڵاوە و هەڕەشەیەکی جدی ترە. دانانی ٤ئەم ملێۆن دۆلارە گاڵتەکردنێکی ترە بە ژیان و مەترسیەکانی خەڵکی کوردستان لە کاتێکدا دەزانرێ کە چ وێرانەیەکە سیستمی تەندروستی کوردستان و چۆن بەم بڕە پارەیەی ناتوانرێ هیچ کام لەو پێداویستیانە دابین بکا کە بۆ ڕوبوڕوبونەوەی ئەم ڤایرۆسە و ب□اوبونەوەی پەتاکە پێویستە، وەک ڤانتلەیشن و نەخۆشخانە و دەرمان و پشتیوانی بواری فریاکەوتنی کتوپڕ، دۆزینەوەی کەیس و پێوەری تەندروستی گشتی، چارەسەری نەخۆش، تاقیکردنەوەی تاقیگەکان، کۆنترۆڵی بڵاوبونەوە و پەرژانە سەر هەموو کۆمەڵگە. ئەم بێدەربەستیەی حکومەتی هەرێم لە دانانی بودجەی پێویست بۆ ڕوبەڕوبونەوەی شەپۆلی دووەمی پەتای کۆرۆنا درێژەی ئەو سیاسەتەیە کە ئەم حزبانە دەیانەوێ لە کاتی کۆرۆناشدا کەڵەکەی سەرمایەکانیان

پێکی نەکەوە و هیچ لەو سەرمایەیەی بۆ ١٥ ساڵە لە نەوت کەی دەکەنەوە لە ئەستادا سەرفی پێداویستی تەندروستی خەڵکی نەکەن. هەربۆیە هاواری ٢٧ ملیار قەرزداری دەکەن لە کاتێکدا هەموو دەزانین کە ئەم قەرزانە ئەنجامی کەڵەکەبوونی ئەو دەیان ملیارەی داهاتە لەلای ئەو ملیاردێر و ملیۆنێرانەی کوردستان، ئەگینا قەرزداری مانایەکی تری نیە لە کاتێکدا، بە فەرمی و لە زمانی خۆیانەوە، ساڵانە لانی کەم داهاتی کوردستان لەم ١٥ ساڵەدا ١٠ ملیار دۆلار بوو بێت. بێگومان داهاتی کوردستان دوو بەرانبەری ئەم ئامارە ڕەسمییە.

دەبێ چی بکرێ؟

ئێمە ئەو پرسیارەیە کە دەبێ وەک خەڵکی کرێکار و فەرمانبەر و کەم دەرامەتی کوردستان ئێمەش بیکەین و ڕێگاچارەیەک بۆ ئەم دۆخە بدۆزینەوە.

ئەم حکومەتە و کۆمپانیا سەرمایەدارەکانی دەیانەوێ ئەوەی بەناو و موڵکی حکومەتە بیکەنە موڵک و داهاتی خۆیان و لەم ڕێگەیەوە لەکاتی قەیرانی ئێستای کۆرۆنادا دەیانەوێ کەرتی تایبەتی خۆیان بکەنە ئەمری واقیع و سوود لە نەخۆشی و ترسی خەڵک لە مەرگیش وەرگرن.

پاراستنی ئەم نەخۆشخانە و داهات و کەرتە حکومیانە ئەمڕۆ لە ڕێگای دەست بەسەراگرتن و بەڕێوەبردنیەوە دەبێ لەلایەن کارمەندانی تەندروستی خۆیانەوە و فشار خستنە سەر حکومەتی هەرێم بۆ دابینکردنی موچە و پێداویستیەکانی کەرتی تەندروستی. نمونەی نەخۆشخانەی هیوا بۆ شیرپەنجە نمونەیەک لەو کارە هەرەوەزیانەیە کە دکتۆر و کارمەندانی تەندروستی ئەو نەخۆشخانەیە نیشانیان داوە.

ئەم دۆخە ئەوەمان پێ دەڵێ کە لە کاتێکدا دەسەڵات خەریکی تاڵانکردنی کۆمەڵگەیە ئەوا پێویستە ،جگە لەوەی بە خۆپیشاندان و ناڕەزایەتی دەربڕین فشاریان بۆ بهێنین ، خەڵکی خۆی دەست بەرێ بە ئیدارە و دابینکردنی پێویستیەکانی. با لە ڕێگەی ئەنجومەن و شورای دکتۆر و کارمەندانی نەخۆشخانەکانەوە پەیوەندی بکەین بە WHO و ڕیکخراوە جیهانیەکانەوە کە بڵێین ئەوا حکومەتی هەرێم نەخۆشخانە گشتیەکانی چۆڵ کردوە و ئێمە دەمانەوێ ئەم سەنگەرانەی تەندروستی ملیۆنەها ئینسان لە کوردستان بپارێزین و هەروەک لە ١٩ نیسانی ٢٠٢٠ بۆ بەی (US$ 426 732) * کۆمەکتان کردین وەرن ئێستاش فریامان کەون تا خەڵکی هەژار و کەم دەرامەتی کوردستان لە کارەساتێکی مرۆیی ڕزگاربکەین. پێویستە ئێمە خۆمان نیشانی بدەین کە ئەم حکومەتەی حزبە بورژوازیەکان نەک زیادەن و سەربارن بەڵکو مافی ئەوەیان نیە بە ناوی حکومەت کردنیشەوە داهاتی کۆمەڵگە داگیربکەن.

١٠ ساڵە وەک خەڵکی هەژار و کەم دەرامەتی کوردستان دەزانین کە ئەم حکومەتە دەبێ بڕوخێ، بەڵام وەک ئەم خەڵکە بەدیلی ئەم دەسەڵاتەمان دروست نەکردوە. هەربۆیە زۆربەی کات حزبێکی کۆنە دز و کۆنە ئۆپۆزسیۆن دێنە پێشەوە و دەیانەوێ خەڵک فریوبدەنەوە کە ئەوان بەدیلی ڕزگاری بەخشی ئەم خەڵکە ناڕازیە. ئەم سیناریۆیە پێویستە بگۆڕین. ئەم هێزە سیاسی و جەماوەریە ناڕازیەی خەلکی هەژار و کەم دەرامەت دەبێ خۆمان خەستەخانە و کارگە و فەرمانگە و داهاتەکان کۆنترۆڵ بکەین و بەڕێوەی بەرین. یا خود نمونەکانی کاری هەرەوەزی لە شاری خانەقین و هاوکاری لە گەڕەکی حوریەی کەرکوک و هاودەمی خەڵک لەگەڵ یەکتر شار و شارۆچکەکانی کوردستان دەبێت جێگەی ئەو سیستمە نیولیبرالیە میلیشیاییە بگرێتەوە کە یەکێتی و پارتی بگرێتەوە کە دزی و چەتەیی ئاشکرای موڵکی گشتی خەڵکی کوردستانە.

” حەڵاڵ و حەرام ” لەتەرازوی لیژنەی فەتوادا !…عەبدوڵا ساڵح

دەگێڕنەوە پیاوێك دەچێتە لای مەلا نەسرەدین کە بەمەلای مەشهور ناوی دەرکردوە و دەڵێ :

- مامۆستا مانگاکەی جەنابت لەو شاخە قۆچێکی داوە لە مانگاکەی من و هەڵیداوەتە خوارێ لە شاخەکە ومردوە ، تکایە بۆم سەیرکە بزانە شەرع لەوبارەوە دەفەرموێ چی و دەبێ چۆن و کێ قەرەبووم بکاتەوە کە من لەماڵی دنیا ئەو تاقە مانگایەم هەبووە و ئەویشم لەدەستداوە ؟
- جا کاکی خۆم ئەوە شەرع ومەرعی بۆچیە مانگای من قۆچی لەمانگای تۆ دابێ لەو شاخە و کوشتبێتی نە تاوانی منە ونە تاوانی تۆ، شەرع قسەیەکی نیە لەوبارەوە جگە لەوەی دوعات بۆ بکەم خوا پاداشتت بداتەوە.
- مامۆستا گیان تکایە لێم مەگرە لەڕاستیدا کارەکە پێچەوانەیە مانگاکەی من ئەوەی تۆی خستۆتە خوارەوە و کوشتویەتی .
- چی چی چی .. ئادەی ئەو ئیبن وحەجەرەم بۆ بێنن ئاخۆ لەو بارەوە شەرع دەفەرموێ چی !!

دەسەڵاتی سیاسی لەکوردستان، کە حزبە قەومیەکان قۆرخیان کردوەو کۆمەڵێك سێکتەریان بەدەوریدا هەڵچنیوە ، هەر لە پەرلەمان وداواکاری گشتیەوە بیگرە تا دەگاتە پلەکانی خوارتر، بەمەبەستی پایەداربوون و شەرعیەتدان بەو دەسەڵاتەکەیان بە بڕیارەکانی، لیژنەی باڵای فەتواش یەکێکە لەو سێکتەرانە کە ئەویش وەك هەموو سێکتەرەکانی تر، دەزگایەکە لەخزمەت پاکانەو پشتگیری سیاسەتەکانیان، بەڵام ئەوەی لیژنەی فەتوا لەوانی تر جیا دەکاتەوە فریواندن وخۆڵکردنە چاوی خەڵکە و یاریکردنە بە کەرەستەیەکی بەردەستیان کە ناوی” شەرعە ” و هەڵقوڵاوی ڕێڕەوێکی ئاینی دیاریکراوە کە بەشێکی بەرچاو لە خەڵك پەیڕەوی دەکەن، ئیتر چەندە ئەم خەڵکە لەو ڕێبازە گەیشتون یان نا ، ئەوە باسێکی کەیەو مەبەستی ئەم نووسینە نیە .

بەگوێرەی هەمان لۆژیکی مەلا نەسرەدین، لیژنەی باڵای فەتوا لەکوردستان کارەکانی ئەنجامدەدا و هەرچی زەرەری هەبێ بۆ ” پەزەکان ” ، مەبەست دەسەڵاتە ،لای ئەوان ” حەرامە ” وبڤەیە و بەقازانجیشیان بێ ” حەڵاڵە ” وەك گەزۆ ومازوو دەخورێ ، دیارە نابێ ئەوەشمان بیرچێ کە نانی ئەم لیژنەیەش لەم بێنە و بەردەێ و سات و سەودایە دایە .
دوا فەتوای ئەم لیژنەیە کە بەبیانوی ڕێگای ڕاست پیشاندان و دوورخستنەوەی خەڵك لە خواردنی “ماڵی حەرام” ، وەك خۆیان بانگەوازی بۆ دەکەن ، لەم ماوەی دوایدا فەتوایەکی داوە کە گوایە بندیوار ودوو موچەیی حەرامە، واتا ئەوەی بکەوێتە ناو ئەم جوغزەوە مانای وایە دەکەوێتە بەر” غەزەبی خوا لە ڕۆژی قیامەتدا ” چونکە پارەی حەرامی خواردوە !

با وازلەوە باسە بێنین کە بندیوار ودوو موچەیی بەرهەمی کام بار ودۆخ وئاکامی کام سیاسەتەن و ئەوان بەشێکی کەمن لەو گەندەڵیە زۆرەی ڕۆژانە بەبەر چاوی خەڵکەوە دەکرێ، هەروەها واز لەوەش بێنین کە بۆچی چەند ساڵە ئەم لیژنەی فەتوایە لە ئاقار ئەم دیاردەیەدا قڕوقپ و بێدەنگە وتازە لە”خەوی غەفڵەت” خەبەری بۆتەوە و ئەم حەرام خۆریەی بەرچاوکەوتوە !

ئەگەر ” حەرامەکانی” لیژنەی فەتوا دوو موچەیی و بندیوارە ، ئەی دەکرێ پێمان بڵێن “حەڵاڵەکانیان ” کامانەن !؟
دەکرێ ئەم لیژنەی فەتوایە بۆ ئێمەی ڕوون کاتەوە ئاخۆ لەبەرامبەر هەندێك دیاردەدا بۆ چاویان نوقاندوەو زمانیان لاڵە و لە بەرامبەر هەندێکیانیش زمانیان ئەوەندە تیژە ملی گا دەپەڕێنێ !؟ مەگەر

نایبینن چن سەروەت وسامانی ئەم کمەگایە بەتاندەبر، نازانن کە داهاتی مانگانەی تەنیا یەك خای گومرگ، بەتایبەت لەدەروازە نودەوەتیەکاندا، بەئەندازەی موچەی سانکی ئەوبندیوارانە ودوو مووچەیانەیە کە دروستکراوی دەستی خیانن ، مەگەر ئەم دزی وتاان وبیە، ئەو پارە هەوشینە، ئەو کرکار وزوحمەتکشانەی بەزر برسیکراون ونانی سەر سفرەی ماەکانیشیان پەوا نابینن، دیمەنی ئەو منداە عەلاگە فرشانە، ئەوپیرەپیاوانەی ب نانك هاتونەتە سەرجادە، ئەو فەرمانبەرانەی هەر جارە بەبیانویەك موچەکانیان دەبن و ئەگەر دەمیش بکەنەوە وەبەر شەق دەدرن، ئەو گەنجە بکارانەی ژاونەتە سەر جادەکان لەبکاریدا پەنا ب زر کاری نەخوازراو دەبەن، ، ئەو ژنانەی ژانە لەژر سایەی هەر ئەو ” شەرعە ” ی ئەواندا بەبیانوی ” شەرەفپارزی ” ەشەکوژ وسپیکوژ دەکرـن ، ئـەو ژنامەنوسانەی لەسـەر وتارـك تیـرر دەکرـن و هەزاران دیمەنی تر، ئەوانەی سەد مووچە وهەزار مووچە وەردەگرن کامانەن …؟ ئەمانە هەموویان بە تەرازوی لیژنەی فەتوا ” حەان ” چونکە دەسەات دەیانکا و بەرهەمی سیاسەتی ئەوانە . ئەمە نەك لەنگی ئەم تەرازوە نیشاندەدا، بەکو ئاشکرای دەکا کە تەرازوەکە خی یەکتایە!! بەام لمە ناکرن چونکە ئەو ” شەرعە ” ی ئەوان دەستی ب دەبەن کارکی بەسەر ئەم بمافی وئازارەوە نیە و بگرە گاشی ب خشدەکا . ئەگەر بندیوار هەب لەم ووەاتە ئەوا لە یزی پشەوە ئەندامانی ئەم لیژنەی فەتوایەن ، نە ئیش ونەکار تەنیا دانراون ب فەتوا دان دژی خەك و لەبەرژەوەندی دەسەات !

لە استیدا دەبووئەم لیژنەی فەتوایە بەدەرکردنی فەتواکەی چەند مانگ لەمەو پشیان لەمە کرنا، کاتك بانگەوازی خەکیان کرد ب چونە مزگەوت وفەتوایاندا کە هەرچی لەو گایەدا، واتە چونە مزگـەوت، بەکرـنا بمـر “شەهیـدە “، بەـام ئەوەنـدەی نـەبرد فەتواکەیان وەك بقی سەرئاو بەهەوادا چوو، هەر ئەو دەسەاتەش کە ئەوان تەپی ب لدەدەن ئەم فەتوایەی پ قووتدانەوە و ماهیەتی ئەوانی دەرخست کە جگە لە گولەمست هیچی تر نین، بەام بەلای ئەوانەوە وەك بەرد لەبەرد نەترازاب وابوو بیە دووبارە دەرگای فەتوایان خستەوە سەر پشت وئەم ” شەکرەیان شکاند “!

دەبوو دوای ئەم فەتوای کرنایە ، ئەگەر ئەندامانی ئەم لیژنەیە دەربەستی کەسایەتی خیان بونایە ، وازیان لەم پیشەیەولەم فەتواو فەتواکاریە هنابا و وبەدوای کارکدا گەابان کە ژیانی خیان وما ومندایان دابین بکا و نانی ” حەای ” بەدواوە ب .

کارنامەی لیژنەی فەتوا لە ماوەی 29 سا حوکمانی دەسەاتی ئەحزابی ناسیونالستی کورد ، کارنامەیەکی ” ەشە ” ئەوان وخەتیبی

بەشێك لە مزگەوتەكان بەبەردەوامی هەڕەشە و فەتوای تەمبێ كردن وكوشتنیان بۆ هەڵسوڕاوانی چەپ وكۆمۆنیست ، بۆ چالاكوانان لەمەیدانی بەرگری لە مافەكانی ژنان و بۆ خەڵكی ئازیدیخواز دەركردوە و بەبەرچاوی ئەم دەسەڵاتەوە بەشێك لەو تاوانانە جێبەجێكراون. تیرۆری هەردووك هاوڕێی كۆمۆنیست (شاپور عەبدولقادر وقابیل عادل) لە ناو جەرگەی شاری هەولێر رۆژی 18 / 4 / 1988 نمونەیەكی دیاری ئەم جۆرە تاوانانەن كە بەرهەمی فەتوای ئەم مەلایانە بووە.
بەدرێژایی مێژووی بەشەریەت ، ئایین ، بەهەموو رێبازەكانیەوە ، داردەستی زاڵمان بووە ، لە چاخەكانی ناوەڕاستدا كەنیسە لە ئەوروپا نەك تەنیا پشتیوانی لە چەوساندنەوەی بەردەكان كردوە لە لایەن فیئوداڵەكانەوە، بەڵكو یەكێك بووە لەدامەزراوەكانی سیستمی فیئوداڵی و پیاوانی ئایینی شەریك وبرابەشی فیئوداڵەكان بوون .
سەرەتا بە سیاسەتی خۆڵكردنە چاوی خەڵك دەست پێدەكەن تا ئەو كاتەی بۆیان چوبێتە سەر، وئەگەر نا، ئایین ، لە ڕێگای پیاوانی ئاینیەوە، دەبێتە كوتەكی دەستیان بۆ سەركوت و داپڵۆسین، لەهەمانكاتیشدا دوا سەنگەریان دەبێ بۆ خۆحەشاردان وخۆپاراستن لەبەرامبەر ناڕەزایەتی و ڕق و توڕەیی خەڵكدا ، نمونەی ئەم جۆرە كردەوانە لە مێژوودا كەم نین ، لەوانە ، دەورو نەخشی ئەو پیاوە ئایینیانەی لە پاكتاوكردنی ئەرمەنیەكاندا بەدەستی دەوڵەتی عوسمانی لەساڵی 1915 بینیان ، پەنا بردنی هیتلەر بۆئاین لەجەنگی جیهانی دووەمدا كاتێك لەناو ئاپورایەك لەهەوادارانیدا ئینجیلی گرت بەدەستەوە ووتی : لەخوا دەپاڕێمەوە ئەوكارەمان لێ پیروزكا وبەهێزمان كا بۆ ئەنجامدانی ! وسەدامیش لەدوا ڕۆژەكانی دەسەڵاتیدا كاتێك “الحملة الإيمانية ” ی ڕاگەیاند وسەری هەزاران ژنی بێتاوانی بەسەردەرگای ماڵەكانیانەوە هەڵواسی و لەبەركردنی قورئانی كردە مەرج بۆ ئازادكردنی زیندانیەكانی، نوێترینیشیان دوناڵد ترامپ كاتێك بەڕبەر چاوی كامێرای ڕاگەیاندكاران ئینجیلی گرتەدەست وپەیمانی دا دژی دوژمنانی خوا بجەنگێ.

2020 / 6 / 30

خانەنشینیتان باش پەرلەمانتاران ...عەلی مەحمود محەمەد

11 ساڵ و نیو زیاتر بەسەر ئەو کاتەدا تێدەپەڕێت , بۆ یەکەمجار نەك لە کوردستان بگرە لە عێراق و جیهانی عەرەبیش , دەستمان کرد بە ڕاگەیاندنی هەڵمەتێك لە پێناو هەڵوەشاندنەوەی خانەنشینی پەرلەمانتاران و کەمکردنەوەی موچەکانیان بە تایبەتی و پلە باڵاکان بە گشتی لە هەرێمی کوردستان, لەو ماوەیەدا 34 خۆپیشاندان و سەدان چالاکی جۆراوجۆرمان بۆ ئەو مەبەستە ئەنجامدا, تا داواکاری هەڵمەتەکە بووە داواکاری گەل و شەقام , ئەوە نەبێت نەمان زانیبێت بیرە نەوت و گازەکان و شاخە پێکان و چەمەنتەو زەویە پان و بەرینە ستراتیژییەکان و قاچاخچێتی بقەو سپیکردنەوەی پارە ڕەشەکان و چاوساغی فڕۆکە بۆ فرۆکەوانەکان و کارکردن بۆ دەزگا سیخوڕییەکان و … سەرچاوەی دەوڵەمەندییە زەبلاحەکانن, نەك موچەی پلە باڵاکان, بەڵام جیاوازی زۆری موچە لە کەرتی گشتی دەرخەری نیشانەیەکی زەقی نادادپەروەرییە لە هەر وڵاتێکدا, پەیوەرەکی بنچینەییە بۆ دەرخستنی نا دادپەروەری لە دابەشکردنی سەروەت و سامانی وڵات.

لەو ماوە دورو درێژەدا زۆر موزایەدەی بێ کردار, زۆر واژۆی بێ بەرهەم , زۆر پڕۆژەی بێ خاوەند لە کۆتاییدا, زۆر بەڵێنی بێ بەجێ گەیاندنمان بینی, زۆر سوێندی ئاینی و عەلمانی بە موقەدەساتەکانی خواو شەهیدان و قوربانیانمان لایە بێ خاوەند لە ئەرشیفەکان کەوتوونە, زۆر حیزبی یەکسانی خوازی موچە پەرست, زۆر پارتی ئاینداری حەرامخۆر….زۆر منالەی زمان ئاگراوی بۆ موچەی 51 وەرەقەیی تا مردن خانەنشین بوومان بینی, دەتوت ئەو هەموو بەڵێن و وەعدو ئیمزایەی کردبویان ئەوان نەبوونە و مەش میوانیان نەبوو…… لەم 11 ساڵەدا هێندەی موزایەدە بەم دەسیەیەوە کرا, بە هیچەوە نەکرا, کەسی وا هەیە واژۆی لەسەر چەندین پڕۆژە یاسای لەم چەشنە کردووە, کە هەمووی لای بەندە پارێزراوە, بەڵام هەشتا مەرەکەبی واژۆکانی وشك نەبوەوە, خانەنشینی 51 وەرەقەیی خۆی خستە تەنگەی باخەڵ و ببڕای ببڕ ورتەی لێوە نەهاتەوە, وەك ئەوەی ئەوان نین موچەی خانەنشینییەکەیان نەك کاتی پەرلەمانتارییەکەیان لە موچەی نیوەی سەرۆکەکانی جیهان زیاترە , زۆری ئەمەش لە ژێر ناوی ئەوەی گوایە حکومەتەکەمان دزە و ئەمین نییە بەیە وەریدەگرن.

بڕیارە ئەمڕۆ 7-1 کە رۆژی لە دایك بوونی نیوەی هاووڵاتیانی کوردستانە , پەرلەمانی کوردستان دەرگای رەتکردنەوەی خانەنشینی بۆ ئەندامە کۆن و نوێکانی بکاتەوە , کە ئەمەش باشترین دیارییە بۆ رۆژی لەدایك بوونی لایەکی کوردستان, لەماوەی رابردوو هەر لەم خولەی پەرلەمان چەندین کەس بڕیاریان داوە ئەو خانەنشینیە رەت بکەنەوە , ئێمەش لە کاتێك ک□ ج□و□□و کردەی پراتیکیمان لێ سەنراوەتەوە, لەم وڵات و شارە ئازادەدە لەماڵەوەش لە ژێر چاودێری پزیشکی نا, بگرە سیاسی و ئاسایشداین, بۆیە ناتوانین بە چالاکی پێشوازی لەم حەدەسە بکەین, چاوەڕوانین قەولەکان چ بۆ پەرلەمانتارانی ئێستا وە چ بۆ رابردوو ببێتە کردار, بڕیاری ئەمڕۆ موزایەدە ناهێلێت , قسە زلەکان پوچە کاتەوە, فەرمووون ئەمە کردار و رەتی بکەنەوە , دەنا ئەوانەی چەندین ساڵە موزایەدە دەفرۆشنەوە ئیتر سیحری فشەو درۆکانتان بەتاڵە بێتەوە ئەگەر رەتی نەکەنەوە .
کاتی ئەوە نەما بە شەو لە شاشەکان لە گەڵ بن , بە رۆژیش لە مەیدانی پراتیك دژ.

کەس بەرگەی هەستەکانی نەگرتووم ..4.. خۆدواندنی: ستیڤان شەمزینی

کەس بەرگەی هەستەکانی نەگرتووم
چونکە بە شێوازێکی نامۆ عاشق دەبم..
بەشی چوارەم..

خۆدواندنی: ستیڤان شەمزینی

لیزا: لە دوورەوە مرۆڤێکی داخراو دیاریت، بەڵام لە نزیکەوە هیچ دەرگایەکت نییە بۆ هاتنە ژوورەوە!! بۆچی ئەم وێنایە بەم جۆرەیە؟.
ستیڤان: هیچ شتێک لە دوورەوە ناو□□ک□ راستەقینەکەی دیار نییە، من بۆ خۆم وەهام تاکو شتێک لە نزیکەوە نەناسم بڕیاری لەسەر نادەم. زۆرینەی باوەڕداران و بێ باوەڕوان بە ئاین هیچیان لە نزیکەوە گەوهەری ئاین ناناسن، بۆیە لەگەڵ هیچکامیان تەبا نیم.

لیزا: وەڵامی پرسیارەکەت فەرامۆش کردم، سروشتێکی سەیرت هەیە هەر پرسیارێکت بە دڵ نەبێت، وەڵامێکی بە دڵی خۆت دەدەیتەوە.
ستیڤان: تۆ لە روانگەی خۆتەوە پرسیار دەکەیت، ئەوەش مافی خۆتە. منیش لە گۆشەنیگای خۆمەوە وەڵام دەدەمەوە!. ئایا مافی خۆم نییە؟.
لیزا: بێگومان مافی خۆتە، بەڵام تۆ پرسیارەکانم ئیستغلال دەکەیت بۆ وەڵامێک خۆت مەبەستتە، نەک ئەو وەڵامەی من بە دوایدا دەگەڕێم.
ستیڤان: مرۆڤێکی ئایدیالیست نیم، هەموو وەڵامەکانم بەو جۆرەیە تێیاندا عەقڵ قسە دەکات. لە راستیدا حەزیشم لە پێچ و پەناکردنی زۆرە، بە ئەوەی چرای عەقڵ هەموو جێگە تاریکەکانی هەست رۆشن بکاتەوە.
لیزا: کەواتە ئێستا وەڵامی پرسیارەکەم چییە؟.
ستیڤان: بە دڵنیاییەوە لە نێو پرسیارەکەی خۆتدا وەڵامەکەیت دەست دەکەوێت!!. چوونکە دەشێ هەر مرۆڤێک پێش و پاش ئەوەی لە نزیکەوە دەیناسیت دوو وێنای جیاوازی هەبێت. تۆ دەتەوێ بگەیتە وێنایەکی مەلموس، کەواتە زۆرتر نزیک ببەوە، هەرچەند گرەنتی نییە ئەو کات بگەیتە وێنەی هەقیقییەکەی من.
لیزا: من دەتوانم ئێستا پێناسەیەکت بکەم.
ستیڤان: هەرچەند پێناسەکردنی من زەحمەتە، رقیشم لەهەموو پێناسە دیاریکراوەکانە، بەڵام فەرموو.
لیزا: سەرەتا خۆم رەحەکی زۆر یاخیم هەیە، یاخیم لە خوا و ئاین و کولتوور و سیاسەت و خێزان و خانەوادە! ڤایرۆسێکم دەچمە ناو خۆوە پیسەکانی دەسەڵاتدارانەوە، کابووسێکم لە زۆرداران نابمەوە، سوکرات ئاسا خەڵک گەندەڵ دەکەم و ئامادەشم بۆ هەڵقوڕاندنی جامە ژەهری دەسەڵاتداران. تەنیا دیلی قەفەزی مەعشووقم، تەنها کڕنووش بۆ عەشق دەبەم. تۆش هەمان پێناسە دەتگرێتەوە.
ستیڤان: من جیهانێکی راڤە نەکراوم، تۆش ناتوانیت بمخوێنیتەوە، هیچ کات ئەو کەسە نادۆزمەوە ئەو هەرۆگلیفیایە بخوێنێتەوە کە دەروازەی راڤەکردنمە. کێشەکەم ئەوەیە لە ژیانما کەسێکم نەبینیوە وەک خۆی لێم تێبگات. هەمیشە وێنایەکی شێواوی هزری من دەبینن، ئەگەرچی من فۆتۆیەکی ریالیست و رووتی خەیاڵدان و روانگەکانم دەخەمەڕوو!.
لیزا: ئەی تۆ بۆچی واقیعی خۆت تەڵخ دەکەیت؟!!.
ستیڤان: دەزانیت جیاوازیی من و تۆ چییە؟ تۆ دەتەوێت من بخەیتەوە ناو واقیع، بەڵام من بۆ خۆم خەیاڵم، ژیانیش بۆ خۆی خەیاڵێکە و هیچی تر! هەروەک چۆن فیلمی سینەمایی زادەی خەیاڵە، ئاوهاش ژیان کۆمەڵێ ئەکشنێکە لە نێو خەیاڵدا.

لیزا: بیرۆکەکانی تۆ پڕن لە خەونی ئازادیی و بچڕاندنی زنجیرەکان. تۆ دەبێت دەرکی ئەوە بکەیت زۆرینەی لە ئازادیی تۆقیون. تۆقان لە ئازادیی تێگەیشتن لە تۆی کردۆتە کارەکی مەترسیدار، بەڵام ئەوە منم لە هەموو کاتەکاندا بەرەو تۆ دێم، هەروەک چۆن تۆش هەموو ئازادیی خۆت دەکەیتە کۆیلایەتی ئەوینی من!!.

ستیڤان: من لە ژیانمدا کەس قەدی نەگرتووم، هیچ کاتێکیش هەوڵیان نەداوە لێم تێبگەن. کەسیش بەرگەی هەستەکانی نەگرتووم. شێوازێک عاشق دەبم نامۆیە بە هەموو کەس، بەو هۆیەوە هەمیشە هەستم بە تەنهایی خۆم کردووە، ڕۆحم تەریک و وێڵ بوو لە ئەشکەوتی تەنهاییدا. ڕۆحیش بە مانای ئەو تەزووە موچڕکە بەخشانەی لە هەستەکانمدا دێت و دەچێت. وای چەندە بێ چارەم من.!

لیزا: هەمان هەستی منیشە، لەوەتی خۆم دەناسم بەردەکەی سیزیف پاڵ دەنێم بەرەو سەرەوە، هەموو کات لێم خلۆر دەبێتەوە. وەک بوونەوەرێکی ناعەقڵانی بەم شێوەیە سوڕی ژیانی خۆم تەواو دەکەم.

ستیڤان: سیزیف بە هیوا نەبوو، باجی هەڵەکانی خۆی دەدا، بەڵام ئێمە باجی هاتنە ژیانەوە دەدەین.

لیزا: کەواتە داستانی سیزیف دەزانیت، ئەو هەموو ڕەنجە و کۆتاییەکەشی تەنیا بێ ئەنجامی.

ستیڤان: چوونکە نەخۆشی شێرپەنجەم هەیە، باش لە گەمەی سیزیفی تێدەگەم، ئەو هەموو ئازارە و تەحەدایە سەرئەنجامەکەی بە مەرگ کۆتایی دێت. لە هەرزەکاریدا سیزیفم بەم جۆرە ناسی: لە میتۆلۆژیای یۆنانیدا (سیزیف) پادشای (کۆرینس)ە کوڕی (ئیلۆیسی) پادشای تیسالییە. زیۆس (خوای خواوەندەکان) لێی زویر و تووڕە دەبێ و نەفرەتی لێدەکات، بەوە سزای دەدات ڕۆژانە بەشانی خۆی بەردەکی گەورە بەسەر شاخەکدا سەر بخات و لەسەر لوتکەکەی دایبنێت! ئیتر بەم شێوەیە سیزیف هەموو ڕۆژێک بەشان بەردەکی گەورە سەر دەخات بۆ لوتکەی چیا و ئەوارە تل دەبێتەوە بۆ خوارێ، ڕۆژی دوایی سەر لەنوێ بەردەکە سەر دەخاتەوە، بەم جۆرە کارەکە بەردەوام دەبێت تا کۆتایی.

لیزا: بیر لەوە دەکەمەوە، مانیفێستی نائومێدیی بڵاوبکەمەوە. مانیفێستەکەی من تەنیا چەند وشەیەکی و هیچی تر: ژیان بێتام و بی مانا و بێ بەها و تاریکییە!!. ئەمە هەمووی بوو. THE END!!.

ستیڤان: ئەوە مانیفێستی منیشە. بڕواش ناکەم لەم گەردوونەدا بوونەوەرێک هەبێت وەک من غەمبار و تەنها، ئیدی بە وەهمەکان فریو ناخۆم، من لە پەراوێزی هەموو شتەکدام.

لیزا: وەها تێمەگە هەموو ئەوانەی پێدەکەنن، دەخەشن، هەر ئەو

خانمەی لە یانە شەوانەکەدا بە رووی هەمووانەوە پێدەکەنێت و گۆرانی دەڵێت، لە کۆتایی ئاهەنگی شەوێکدا بە دەنگێکی حەزین پێی وتم: هەر خەندەیەکی من لەسەر هەزارەها دڵۆپە فرمێسک رۆنراوە.

________________-

تێبینی: ئەم تێکستە بریتییە لە مۆنۆلۆگ نەک دیالۆگی دوو کەس، کۆی بەشەکانی ئەم مۆنۆلۆگانە لەنێوان 2017-2010 نووسراون. لە بەرگی دووه□می کتێبی “قوتووی عەتار” لەلاپەڕە 488-522 بەشێوەی کتێبی کاغەز لە ساڵی 2018 چاپ بوون

خوێنی پەمەیی سیمرخی نیشتمان … شیعر: کاوه عوسمان عومه ر

تەرزەی لمی مەرگت،،
بێ سیمرخی وونی شار..
هێدی هێدی بە سەر مێرگی دلێکی..
زەردهەلگراوا دەڕژێیتە خوار،،
خۆشت وون کەی،،
یان ل□بر□ بی ،،،
یان هەر نشینگه یەکی تر..
هە ورە تەنیاو جه ستە خوێناویەکان،،
لە گریانی خۆیان بەردەوامن
....
لەگەل ئاوینە ڵێڵه کەی …
گەڵاڕێزانی پایزێکی ناوه ختە شا..
هه ر هیچ مه ڵێ،،،
دەرگای دنیایەک لە ئه فسانەی…
رۆشتنە بۆهەیمیە کانی منت بۆ واڵان
....
گوی ڕادێرە لە ئا وازی سەکسیف□ نژەنی…
ئە و بروسکە یە ی..

لە سەر لەپی ئا سمانیەک،،
چێرۆکی بێهوودەیی…
تارمایی سه رابی وەک من و تۆی نوسی
....
بە چرپەیەکی سارد و تەزیو پێت ووتم
بۆچی لەم دەروازەی دۆزەخە،،
پشویە ک نادەی؟،،،
تۆزیک خەمی پەرتبوونت…
لە دڵت دەرکەی،،
کەمیک چاو□□ک□یت،..
بایەک دەگاتە ئێرە،،
جێ پێی ڕۆژە تەنیاکانت دەسڕێتەوە،،
بەڵام تۆ ئەوەندە لاسار و یاخیت،،
شوینە کان بونەتە کۆیلەی جێ پیکانت،،،
ئە ی کە سرک و بی ئۆقرەی تۆ،،
گەریدەی بی شوناس و ناونیشان،،
ئە ستیرە مەستەکانیش…
بە روخساریی نورانیت سەمەرەن
....
ئێمە ئەو مر□قانەین….
وەک گەلاکان ئە وەرین،،،
وەک کاژێرەکان …
لە هیج شونێکی تر نانوسرێینەوە،،
بە سروتی ئازار نوسیت، ناوی..
ئەم ڕوبارەی وشەکانی تیا تەواو ئەبێ،،
من تۆ نادوێنم، تۆش وەک گەڵایەکی بابردوو…
تێپەڕ ئەبی،،،
بە بێ وورتە، دڵ وەرینێکمانە،،،
ڕۆحپژانێک، بوون بە سەرابێک…
لە ژێر فانوسێ لە شەوی بێهودەیی
....
من دوێنێ لەشاری ل□م□وە گەڕامەوە،،
نمە بارینی تۆ نەبوایە…
یەک ڕۆژیش چیە نەئەبوومە ئۆرکسترای شارێک،،
وەک خەو دێت و ئەچێ، وەک بەلەم ،،
ڕێئەکا بۆ هەورێ شەرابی،،
تۆش پێکێ لەسەفەریت،

شمشاڵی ئەرخەوانی بیابانی منیت،،
جێگایەکت لە خەیاڵی سپی مندا داگیرکردوە، ساتەکانم بۆت ..
پەڕەسێلکەن لە تەم، چەمێکە نوسینەکانم،،
گیا و قەزەی سەوزی بەهارێکن…
لە ڕەنگاڵە، وەک ڕوخسارم..
چیمەنی شەوم سەوزە، بیرم بێ..
هەردوکمان مەستتر ئە بوین..
بەو ڕۆژە خاکیانەی، جوتیارەکانی…
ژێر مانگێکی قەشەنگ،،
شەن و کەوی نیشتمانی …
بە داسێک لە ئاوو….
فرمێسکی نەورەسەکان، ئەکردە هۆنراوەی….
ئاڵتونی، و بەردی کاتیش….
وەک پیانۆ تا بەیانی نۆتای مێرگێک بوو،،،
لە فیردەوسەوە کانیە مرواریەکانی چوبوەسەر،،،
……..
هەر کە هەموان شار و درەخت و…
دەریاو کەشتیان لە پریاسکە نا،،،
بوومە پەرتوکێک لە ڕابردووی ڕەشەبای شار..
ئەسپی ڕەشی کوێستانێکم لە ئاگرو هەنگوین تاودا،
پشکۆکانی خەفەتی ژنە کۆستکەوتوەکانی جەنگم کردە…
مروای ملی وشەکان،،،
تارمایەک لە گەڵا بوو ئەو،،،
ئاورینگی چاوەکانیشی جێ پێی هەڵگرترم….
بەڵام کە سیمرخی شاریان زامدار کرد،،،
هەورەکان بێ چوون و هاتنی من…
گوڵ و بارانی باخچە سەربڕاوەکانی …
بە بێ من کێڵا، تازە چیتر …
ئەوانەی لە خەوا تاوسەکانیان لێ برا، ،،
چی پ□یوستیان بە گوڵ و بە بارانە،،
نوسینەوەی ڕوباریش بێ هەور زامە،،،
زۆریش چاوەڕێ کردنی گەڕانەوەی سیمرخی شار..
بێهوودەبوو، ئەوەتا لەسێبەری ….
حەزی بینینەوەی دەروازەی شارا،،،
دارستانەکان بوونەتە چۆڕێ زام،
ڕوخسارەکان بێشار و بێ سیمرخ ، وەک کڵاوێکن…
لە دەستی بادا، وەک پرچێکی هەوری ناسکن،،

لە دەستی گڕکانی خۆرێک، تەنیای□ بێ شار،،،
چرۆیەکە لە نامۆیی، وونبوونی سیمرخە،،،
..……
لە تەپ و تۆزی گەیشتنی مەلی ڕەشی جەنگەکان …
کەسمان سیمای یەکتر ناناسینەوە،،،
ئەم جارەش گفتت ئەدەمێ ، ئەسپی کات …
تاودەم ، تا ڕەهێڵە بە منداڵیەوە بهێنمەوە…
پێت ووتم بۆشویەک نادەی…
خۆ سەربازەکان تەنها پارچەیەک لە ڕۆحیان بردوە،
هێشتا سیمرخی نیشتمانمان ماوە،،،
من ووتم تازە پێکانم باڵی سرکن،،،
تواناشم بەسەریانا نەماوە،،
چۆن پشوو دەم،،،
ئەم هەموو فریشتە باڵشکاوانە….
گیانەڵەیانە،،
لیرە خوێنی بیروەری هاوڕێ وونەکانیش..
بە دڵی داری سوتماکمەوەیە،،،
جێ فرمێسکەکانی دایکە بەستەڵەکبوەکانیش،
بەردەکانی بینینەوەی ئێمەیان توانوەتەوە…
چۆن ببمەوە بە ئاو، کە لمم ئێستا..
چۆن ببمەوە بە کانیەک لە وشە و گیا
بە سنەوبەرێک،
لە مێرگی کاتە وەریوەکانا،،،
کاتێک سیمرخی نیشتمانیان ،،
لە خوێنی پەم□یا گەوزاندوە.

کام باڵی پارتی دژایەتی پارتی کریکارانی کوردستان ئەکات؟ …

ئەحمەد رەجەب

پارتی لە مێژەوە دژایەتی P.K.K ئەکات و هەر جاریك بە بیانوویەکی درۆستکراوو زۆر جار بە میوان ناویان ئەبەن و زۆربەی کورد ئەزانن کاتێك مەسرور بارزانی راوێژکاری ئەنجوومەنی ئاسایشی نەتەوەیی هەرێمی کوردستان و نێچیرڤان بارزانی سەرۆکی حکومەتی بنکە فراوانی کوردستان بوون داوایان لە میوانەکان کردو مەبەست لە میوانەکان پارتی کرێکارانی کوردستانە سەری خۆیان هەڵگرن و برۆن و، مەسرور بە روونی وتی: دەبێت پارتی کرێکارانی کوردستان قەندیل جێبهێ□ت، چونکە لەنێو خاکی عیراقدایە! و وتیشی: "هێزەکانی (پەکەکە) و (یەپەگە) میوانن و، پاشان نێچیرڤان بارزانی وتی: میوانەکان ئەبێ بچنەوە شوێنی خۆیان و خاکی هەرێم بەجێبهێڵن، من لێرەدا تەنها پرسیارێک ئەکەم و وەڵامیش لای گەلی کوردستانە: ئایا کوردان لە سەر خاکی باوباپیران میوانن؟ دیارە ئەم داوایە پر شەرمەزاریییە لە سەر خواست و ئارەزووی ئەردۆ□گانی شۆڤەنیست و تاقمە رەگەزپەرستکانی حیزبی "" دادو گەشەپێدان"" و ئیخوان موسلیمەکان بووەو، هەر ئەمەش بووە زەنگی هەڵگیرسانی شەر لە دژی گەلی کوردستان و P.K.K .

لە پاش هاتنی ئاشتۆن کارتەر وەزیری بەرگری ئەمریکا لە 24/7/2015 بۆ هەولێر (بەسەردانێکی گووماناوی) و کۆبوونەوەی لە گەڵ سەرۆکی هەرێمی کوردستان مەسعود بارزانی و بەرپرسانی باڵای سەربازی و لە پاش4 کاتژمێر رووی کردە تورکیاو، لە 25/7/205 فڕۆکە جەنگییەکان و تۆپخانەی تورکیا لە ناو خاکی هەرێمی کوردستان لە ئۆپەراسیۆنێکی بەرفراواندا بنکەکانی P.K.K یان لە باکوور و باشووری کوردستان بۆمباباران کردو، هاوکات ئەحمەد داودئۆغڵو سەرۆک وەزیرانی تورکیا رایگەیاند بۆماوەی کاتژ□رێک گفتوگۆی لەگەڵ مەسعود بارزانی سەرۆکی هەرێمی کوردستان لە بارەی ئامانجی ئۆپراسیۆنی تورکیا کردووە.

شۆڤەنیستەکانی تورکیا رایانگەیاندو ئێستاشی لە گەڵدا بێت کە چەقۆکە گەیشتوەتە ئێسقان و ئامادە□ن خەڵک لە ناوبەرن و قەندیل لە گەڵ زەوی تەخت بکەن و، ئەوەتا بە ئاشکراو بە بەرچاوی بەرپرسانی هەرێمی کوردستان و حکومەت بە فرۆکەی جەنگی و فرۆکەی بێفرۆکەوان و توبخانەکانی تورکیا لە ناو خاکی هەرێمدا خەڵکی سڤیل و دانیشتوانی دێهاتەکان و میوانەکان لەناو ئەبەن و میدیاکانی پارتی دیموکراتی کوردستان و میتی تورکی پاساو بۆ هێرشەکانی تورکیا ئەهێننەوە.

دەوڵەتی تورکیای فاشست سیاسەتی ئاگرو ئاسنی لە باکووری کوردستان بەکارهێناو، شارە کوردییەکانی خاپور کردو، کوردی ناچار کرد خاک و ماڵ و سامانیان بەجێبهێڵن و سەرگەردان ببن و، دەیان و سەدان و

هەزاران هاوڵاتی کوردی سڤیل گیران و کوژران و تەنانەت ئەندامانی پەرلەمان سەر بە هەدەپە لە پەرلەمان دەرکران و گیران و، بەوەش نەوەستا رەجەب تەیب ئەردۆگانی تیرۆریست هێرشیکردە سەر رۆژئاواو هاوڵاتیانی کوردو پێکهاتە ئێتنیکییەکانی دەربەدەر کردو و ماڵ و سامانیان سووتێران و، شاڵاو ی هێنا بۆ باشوورو رۆژانە بۆ فرۆکەی جەنگی و بە تۆپ کوردستان کاول ئەکات و، تا ئێستا بەرپرسێکی بوێرمان نەدی کردەوەکانی تورکیای دوژمن ریسوا بکات و، زمانیان بەرامبەر بە تورکیا لاڵەو، چاویان کوێرەو، بەوەش نەوەستاون بەشەرمانە ئەڵێن نێوانمان لە گەڵ تورکیا باشەو، لێرەدا پێویستە بەو بەرپرسان بڵێن : بەسە گەندەڵی، بەسە کرنوش بردن بۆ دوژمن بەسە ولأتفرۆشتن و، چیتر خاکی کوردستان مەدەن بە تورکیای فاشیست و، بە جادەی قەرتاو مەیهێنن بۆ زاخۆو سیدەکان وقەندیڵ و پێشیان مەکەون و، ئەگەر یەکریزیتان ئەوێت و راست ئەکەن دەبا بەدەنگی بشکێنین و بوێرانە کردەوەکانی ئەردۆگانی تیرۆریست ریسواو شەرمەزار بکەن و، با هەموومان تێبکۆشین بۆ ئازادکردنی خاکی کوردستان لە چنگی دوژمنان.

لە سایەی باڵباڵینی نێو پارتی ، باڵە زاڵەکە بە تەواوەتی چووەتە سەنگەری تورکیاوەو بۆ ئەوەی هێزو توانا پەیدا بکات 50 ساڵ نەوتی خەڵکی کوردستانی بەخشیوە بە تورکیای فاشیست و، لەمرۆدا دەزگای رووداو در لە راگەیاندنەکانی پارتی پاساو بۆ تورکیا ئەهێنێتەوەو ئەیەوێت P.K.K تاوانبار بکات و، لە پێش چەند رۆژێك هوشیار زێباری ئەندامی مەکتەبی سیاسی پارتی وتی : هاتنی تورکیا بۆ ناو خاکی کوردستان مەترسیدارەو، پێشتر مەسعود بارزانی سەرۆکی پارتی چەندین کەرەت وتویەتی ئێمە شەڕی کورد ناکەین بەڵام لەو بارەیەوە سەرۆك وەزیرانی تورکیا رەجەب تەیب ئەردوگان وتویەتی: بۆچوونی مەسعود بارزانی سەبارەت بە پارتی کرێکارانی کوردستان {PKK} لەگەڵ بۆچوونی تورکیا وەک یەکەو هیچ جیاوازییەکی تیادا نییە.

لەو تابلۆیەی سەرەوە دەرئەکەوێت لە ناو پارتی باڵ دروست بووەو هێشتا نەتەقێوەتەوەو، رۆژانی داهاتوو ئەو راستییە دەر ئەخات و ئەو کات خەڵك ئەزانێت کام باڵ لە گەڵ خواستیان گونجاوە و، کامیان نەخشەکانی تورکیای فاشیست جێبەجێ ئەکات.

ئایا مەسرور بارزانی سەرۆکی حکومەت لە گەڵ پرسی پەکەکەو تورکیا چۆن رەفتار ئەکات؟، وەك نێچیرڤان بارزانی جاران و وتەپێژی حکومەتەکەی سەفین دزەیی : پەکەکە میوانەو تورکیا خاوەن ماڵە ؟ ، ئەگەر خاوەن ماڵ نییە ئەو هەموو پێشێلکارییەی تورکیا لە پێناوی چی؟ کێشەکە P.K.K نییەو، تورکیا نیازی چەپەڵەو ئەیەوێت بە ئارەزووی خوی بەشەکانی تری کوردستان داگیر بکات وەك چۆن قوبرسی

داگیرکردووەو لە لێبیا شەر ئەکات و لەو دوو وڵاتە P.K.K نییە.
مێژوو ترسی لە کەس نییەو زۆر بێ رەحمە !.
1/7/2020

جڵەوی رزگاربونمان بەدەست کێ یە؟ … عیماد عەلی

بەڵێ رزگارمان دەبێت، بەڵام بەم شێوەیەی باسی دەکەین و لەسەر دەستی بەدەر لەم دەسەلاتە مایەپوچە و بەدوور لە سەرجەم حزب و پێکهاتەکانیەوە. پرسیارە گرنگ و تەوەری و چارەنوسسازەکە ئەوەیە، چۆن و بەکێ و کەی دەکریت؟
ئەگەر بە ماتماتیکانیە حسابی بکەین، وەڵامێکی واقیعیانە بەدیدەکەین.
جارێك با ئەوە بخەینە لاوە و بەڕەهایی باوەڕی بەهێزمان بەوە بێت کە تاوەکو ئەم حزبانە و ئەم دەسەلاتەی باشوور مابێت و بەم کەرەستە دەستڕۆیشووانەوە بەڕێوەبچین و بەم شێوەیە دەستیان واڵا بێت، بە پشت بەستن و لەبەرچاوگرتنی هۆکاری خودی و بابەتیشەوە دەگەینە قەناعەتی رەهایی کە بەهۆی تێکەڵبوون و لێکئاڵانی هاوکێشەکان و پێکەوەبەتسراویی بەرژەوەندیە هەمەچەشنە کەسی و حزبیکان، دەگەینە سەرئەنجامی ئەوەی قەناعەتی تەواومان هەبێت کە رۆژ لە دوای رۆژ رووە و خراپتر دەڕۆین و تروسکاییەك و هیوایەکی بچوکیش نابینینەوە بۆ چاکبوون و چاکسازیی و بەخۆداچونەوە و ساغبوونەوەی چاك و خراپی ئەمانەی سەرساحەکەی باشووری کوردستان و لە نسکۆ و ئاشبەتاڵ و شکستی یەکجارەکی نزیك دەبینەوە. ئەی کێ قوتارمان دەکات وچۆن ئەو هێزە دێتە ئاراوە ئەو ئامانجە چارەنوسسازە بێنێتە دی؟
با ئەوەش بڵێین، کە تەنانەت هاتنە ئارای زەمینەسازی و بەرپابوونی شۆرشی سەرتاسەری بەهۆی بوونی دوژمنانی دەوربەر و دەستوەردانیان وامان لێدەکات کە ئەگەری دەرئەنجامی خراپتر لەم وەزعە بەهێزترە لە رزگاربوون و کەوتنە سەر سکەی راست .
ئەی رزگاربونمان چۆن و بە کێ دەکرێت؟
ئەگەر وردبینەوە لە مێژووی نزیکماندا سێ ئەزمونمان لەبەردەستدایە بۆ ئەوەی هەڵیانسەنگێنین و بە دیاریکردرنی فاکتەرەکان ئەو

ئەزمونە یان کەرەستە و پێکهاتەیە یان لایەنە بە ڕێژەیەکی باڵاتر بە باشتر بزانین بۆ ئەوەی وەك بژاردەیەکی گونجاو بۆ بە ئازادی وەرگرتنی کلیلی رزگاری لە میلەتی کورد لە کوردستانی باشوور بە گونجاوی بزانین. ئەو سێ ئەزمونە بریتین لە :

1- ئەزمونی پارتی و خەباتی کلاسیکی 2- ئەزمونی یەکێتی و هاوشێوەکانی و خەباتی تێکەڵی کلاسیکی و سەردەمانە 3- ئەزمونی پەکەکە و هاوشێوەکانی لە چوارپارچەی کوردستان و خەباتی گونجاوی سەردەمیانەی واقیعی.

هەردوو ئەزمونی یەکەم و دووەم شکستهێنانی خۆیان سەلماند و بوارێکی بچوکیشیان نەهێشتۆتەوە بۆ قەناعەت کردنی خەڵك وباوەڕبون بەوەی کە خەبات و مانەوەیان لەسەر ساحەکە لە قازانجی خەڵك بکەوێتەوە. دەمێنێتەوە ئەزمونی سێیەم بە هەموو کەموکورتیەکانیەوە.

دیارە ئەزمونی پەکەکەش بێ کەموکورتی نیە بەڵام لەچاو ئەوان تروسکایەك لە هیوا بە بونی قازانج لە هاوشیوەیی و هاوئەزمونی ماوە، بەڵام بە مەرج و چۆنێتی کارکردنی ڕێکخستنێکی هەلقوڵاوی خۆڕسکانەی نێو چین و توێژەکانی گەلی کوردستانی باشوور ئەگەر بە هاوکاری و پشتگیری خەڵکی بەئەزمون و تێگەیشتووی هەمەچەشنی ڕۆشنبیری و سیاسی و کۆمەڵایەتی نێو خەڵکی کوردستان بێت.

دیارە تا ئێستای دوو تاقیکردنەوە لەمەر هاوشێوەیی بونی پەکەکە و بە دەستگیرۆیی و یارمەتی پەکەکە لە کوردستانی باشوور هاتۆتە ئاراوە، ئەوانیش (پارتی چارەسەر و تەڤگەری ئازادی) ن. ئەوەی راستی بێت و بە راشکاوی باسی بکەین، بە هۆکارگەلێك و لەپێشەوەیاندا لەبەرچاونەگرتنی تایبەتمەندی باشووری کوردستان، تاوەکو ئەمڕۆ هەردوولایەن شکستیان هیناوە و جێی دەستیان دیار نەبووە و نابێت.

پرسیارەکە لەوێدایە ئەی کەوابێت کوردستانی باشوور بە کێ رزگاری دەبێت؟

بە خوێندنەوەی هەمەچەشنی بارودۆخی کوردستانی باشوور و مێژووەکەی و عەقڵیەتی خەڵك و باری ڕۆشنبیریو کۆمەڵایەتی و ئابووری و پێویستیەکانی ژیان و زەرورەتی هەڵقوڵانی ئەڵتەرناتیڤی گونجاو بۆ پێکهاتەی لەناوچو و بێ کەڵك و ئیکسپایەری ڕزیوی بەرچاوی ئێستا.

بەڵێ هاوکاری و دەستگیرۆیی و ئەزمون و شارەزایی چۆنێتی بەڕێوەچونی خەبات و کاری پەکەکە یەکێکە لە پێویستیەکان بۆ رزگاربونمان بەڵام بەدوور لەدەستوەردان و پاشکۆیەتی و هاوشیوەیی، بەڵکو بە سەربەخۆیی کار و لەبەرچاوگرتنی تایبەتمەندی باشوور و ئامانجە تایبەتیەکان و خوێندنەوەی قۆناغەکە کە چیاوازیەکی یەکجار

زۆری لەگەڵ باکوور وباشوور و رۆژهەڵات هەیە.
ئێستا، ئەو گەلەی باشوور زۆر کەرەستەی باش و پێ و عاقڵ و بەتوانا و تەنانەت بیرمەندی تێدایە کە هەمووان دەزانن شێوە وجۆری حزبایەتی و مامەڵەی حزبە گەندەڵەکانی کوردستانی باشوور بێ هیوای کردوون و دوورەپەرێزن و خەڵکیش دەکوڵێت و بۆ سەرکردەی راستەقینە و دڵسۆز و ئازا و بوێر ماوەتەوە، دەکرێت بە هێوری و لەسەرخۆیی و هێمنانە سەری هۆشمەند و ژیر بخرێتەگەڕ و لەکاتی دەرکەوتنی وەرچەرخانێکی گەورەی سیاسی کۆمەڵایەتی و لە ئانوساتی گونجاودا ئەڵتەرناتیڤی گونجاوی وەزعی کوردتسانی باشوور بکەونە کار و خەباتی دروست ور استەقینە و هەنگاوی یەکەمی رزگاری بنێن.
نەك لەبەر ئەوەی ئەم هەرێمە خوێنی بۆ رژاوە و قوربانی بۆدراوە ، نەك لەبەر ئەوەی تاکە ئەزمونە لە باشوور و تا ڕادەیەك ئازادیەکی بێ پیشینەی تێدا بەرقەراربووە، نەك لەبەر ئەوەی دەسەڵاتێکی خودبەڕێوەبریشە، بەڵکو لەبەر ئەوەی دوژمنان گوڵقوڵاخ و لە بۆسەدان بۆ ئیستغلالکردنی هەل و بۆشایی گەورە بۆ هەڵپەکردن و بەکارهێنانی کەڵپە و نینوکە دڕەکانیان بۆ لەناوبردنی قەوارەی هەرێمی کوردستان، بۆیە بە زیان گەیاندن و هێنانە رارای ئەگەری لەناوچونی ئەم قەوارەیە جگە لە ئەڵتەرناتیڤی خراپر هیچی بەدواوە نایەت.
بۆیە. دەبێت کۆمەڵێك فاکتەر لەبەرچاو بگیرێت، بۆ ئەوەش دەبێت:

- بوارنەدرێت بە دروستبونی پشێوی و ئاژاوەگیڕی و ڕاوڕوت و لەدەستچونی جڵەوی وەزعەکە.
- هەوڵی مانەوەی دەسەڵاتی نێوخۆیی و دامودەزگاکان و بەهێزکردنیان بە بەدیلی گونجاو بە پلانێکی تۆکمەی درێژخایەن و لە لایەن ڕێکخستن و پێکهاتەیەکی بەدیلی ئەم گەندەڵانە.
- لەبەرچاوگرتنی جموجوڵی دەوربەر بە تایبەتی ئەو هەماهەنگیە ژێر بەژێری و نهێنیەی نێوان تورکیا و ئێران و عیراق لەسەر حسابی بە خشکەیی نەهێشتنی قەوارەی هەریم و کارئاسانیکردنی ئەو غەشیمانەی کوردیش بە ئاگایان بێت یان بە بێ ئاگایی.

بۆیە. دەبێت خەڵکی شۆڕشگێڕ و نەتەوەیی و چەپ و نیشتمانی هەمیشە حازربەدەست بێت و بەوردی چاودێری بارودۆخەکە بکات، لەبەر ئەوەی ئەو خەمی لەسەر ئەوە زیاتر و پر بەرپرسیارێتی و بەتواناترە لە سەرانی دەسەڵاتی گەندەڵ کە بێ خەم و بێ شارەزایی و هەرزەکارانە کوردستانی باشووریان بەڕێوەبردووە و بەم حاڵەیان گەیاندووە.
بە پۆختیەکەی، لە رووی مەبدەئی و بیروبۆچون و دڵسۆزی و پاك

و خاوێنی و دەستپاکی و زاهیدی و شارەزاییەوە، کوردستانی باشوور پێویتسی بە رێکخراوێك هەیە کە لە رووی دروشم و کار و چالاکی و رێکسختن و رەفتارەوە تێکەڵ بێت لە شێوەی پەکەکە و هەبەگە و یەپەگە و پژاك و بەدوور بێت لە پاشکۆیەتی ئەوان (بۆ ئەوەی بە دەردی پارتی چارەسەر و تەڤگەر نەچێت) و بە پێکهاتە و تایبەتمەندی کوردستانی باشوور بێتەئاراوە.